

არშემდგარი პოლიტიკური კოჰაბიტაციის ეკონომიკური გამოწვევები

სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენიდან დღემდე საქართველოში პოლიტიკური პროცესები წინააღმდეგობრივად ვითარდება და ქვეყანა მუდმივ ტურბულენტურ მდგომარეობაში იმყოფება.

ხელისუფლების როგორც რევოლუციური, ასევე “ვარდისფრად” ცვლა, საზოგადოებას ყოფდა ორ მწვავედ დაპირისპირებულ ნაწილად, რაც თავის მხრივ ამუხრუჭებდა დემოკრატიული, სამართლებრივი სახელმწიფოს მშენებლობას.

საქართველოს უახლოეს ისტორიაში (2012 წლის ოქტომბერი) პირველად განხორციელდა ხელისუფლების მშვიდობიანი შეცვლა, თუმცა ქვეყნის კონსტიტუციაში არადემოკრატიული „ჩანაწერების“ გამო შეიქმნა წინააღმდეგობრივი სიტუაცია და ჩამოყალიბდა ორხელისუფლიანობა. შეიძლება ითქვას, რომ შეიქმნა ანომალური ვითარება, ქვეყნის პრეზიდენტმა შეინარჩუნა რა უმაღლესი თანამდებობა, უარი თქვა ხალხის წინაშე მისი ვალდებულებების შესრულებაზე და ოპოზიციაში ჩაუდგა სახელმწიფოს და საზოგადოების უდიდეს ნაწილს. განსხვავებული პოლიტიკური შეხედულებების მქონე პრეზიდენტისა და პრემიერ მინისტრის, აგრეთვე შესაბამისი პოლიტიკური პარტიების თანაარსებობას (კოჰაბიტაციას) სერიოზული პრობლემები შეექმნა. ფაქტობრივად ქვეყანაში შეიქმნა შემდეგი მდგომარეობა: გამარჯვებული კოალიციის („ქართული ოცნება“) ხელში აღმოჩნდა აღმასრულებელი ხელისუფლება, მათ შორის, ძალოვანი სახელმწიფო სტრუქტურების ნაწილი, ხოლო დამარცხებული პარტიის („ნაციონალური მოძრაობა“) კონტროლქვეშ დარჩა სასამართლო სისტემა, უშიშროების საბჭო, სახელმწიფო აუდიტის სამსახური, ეროვნული ბანკი, ადგილობრივი თვითმმართველობები (რწმუნებულ-გუბერნატორების ინსტიტუტი), მარეგულირებელი სტრუქტურები, მასმედიის (განსაკუთრებით ელექტრონული) დიდი ნაწილი და ა.შ.

იაშა (იაკობ) მესხია
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ივ. ჯავახიშვილის
სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის სრული პროფესორი,
საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა
აკადემიის ვიცე პრეზიდენტი

პოლიტიკური ბრძოლა წესების გარეშე

ქვეყნის პარლამენტის ფორმირება მოხდა ისეთიან-რად, რომ არც ერთი მხარე არ ფლობს კონსტიტუციურ უმრავლესობას. იმ გარემოებაში, რომ მოქმედი კონსტიტუციის თანახმად, ქვეყნის პრეზიდენტს უფლება ჰქონდა დაეთხოვა პარლამენტი და მთავრობა, ხოლო, ეს უკანასკნელი დაეკომპლექტებინა პარლამენტის ნებართვის გარეშე, მეტისმეტად დაძაბა ვითარება. ფაქტობრივად გამარჯვებულ და დამარცხებულ მხარეებს შორის დაიწყო უკომპრომისი ბრძოლა. მართალია მხარეთა შეთანხმების შედეგად შეტანილ იქნა სათანადო ცვლილება კონსტიტუციაში და პრეზიდენტის ხსენებული უფლებები შეიზღუდა, მაგრამ ამ გარემოებას არ მოყოლია რაიმე კომპრომისი არცერთი მხრიდან. დაპირისპირებამ მხარეებს შორის კიდევ უფრო აგრესიული ხასიათი მიიღო.

ჰპარლამენტის წინასაარჩევნო კამპანია მმართველი პარტიის მხრიდან ოპოზიციაზე იმდენად უსამართლო ზენოლით გამოირჩეოდა, რომ, მოსალოდნელი იყო დაპირისპირების გამწვავება გამარჯვებულ და დამარცხებულ პოლიტიკურ პარტიებს შორის, თუმცა, არა იმ სიძლიერით, როგორც ფაქტობრივად გამოვლინდა. საერთაშორისო თანამეგობრობის აქტიურმა ჩარევამ ქვეყანას ააცილა მორიგი რევოლუციური ცვლილება.

მმართველ პარტიას, რომელიც ხელისუფლებასთან იყო გაიგივებული ეყო გონიერება არ მიემართა მისთვის ჩვეული ძალისმიერი მეთოდების გამოყენებისთვის. მთელი მსოფლიო ცხადად ხედავდა, რომ წინასაარჩევნო პერიოდში მოქმედი ხელისუფლება ყოველგვარ კანონიერ და უკანონო მეთოდებს იყენებდა მთავარი ოპოზიციური კოალიციის წინააღმდეგ, რამაც ხელისუფლების მიმართ საზოგადოებრივი პროტესტი კიდევ უფრო გაზარდა. გამომდინარე აქედან, მოსალოდნელი იყო, რომ ოპოზიცია, რომელმაც არჩევნებში დიდი უპირატესობით გაიმარჯვა, მოახდენდა სამართლებრივ რეაგირებას წინა ხელისუფლების უმაღლესი თანამდებობის პირების დანაშაულებრივ ქმედებებზე. ეს უკანასკნელი იყო საზოგადოების უმრავლესობის დაკვეთა. სწორედ სამართლიანობის აღდგენის დაპირება იყო ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორი, რომელმაც გამარჯვებამდე მიიყვანა ოპოზიციური კოალიცია. თუმცა ამ დაპირების პრაქტიკული შესრულება დიდ წინააღმდეგობებს წააწყდა სხვადასხვა ობიექტური და სუბიექტური მიზეზების გამო, რომელთა შორის უნდა აღინიშნოს შემდეგი:

- ქვეყნის პრეზიდენტმა გააკეთა უპრეცედენტო სვლა, თავი გამოაცხადა ოპოზიციონერად და სათავეში ჩაუდგა უმცირესობაში მყოფ “ნაციონალურ მოძრაობას”, რითაც პარტიულ ინტერესები ანაცვალა სახელმწიფო ინტერესებს, რამაც სერიოზულად გა-

ანალიტიკა

აღრმავა დაპირისპირება ხელისუფლების ცალკეულ შტოებს შორის. ჯპრეზიდენტის გადანყვეტილება ნიშნავს რომ იგი ოპოზიციაში ჩაუდგა საკუთარ ხალხს, მის უმრავლესობას, რომლებმაც ხმა არ მისცეს მმართველი პარტიის მიერ გატარებულ პოლიტიკას. უმრავლესობის მიმართ ჯპრეზიდენტისა და მისი მხარდამჭერების ქმედებამ მიიღო აშკარა შურისძიების ხასიათი.

• ახალი ხელისუფლება შეუდგა რა საზოგადოების პრიორიტეტული დაკვეთის შესრულებას ანუ სამართლიანობის აღდგენას, ოპოზიციის მხრიდან ნააწყდა მკვეთრ წინააღმდეგობას. სამართლიანობის აღდგენის მიმართულებით ყოველი გადანყვეტილება პრეზიდენტის ჯგუფის მიერ აღიქმება მათ მიმართ პოლიტიკურ ანგარიშსწორებად და მიკერძოებულ ქმედებად. ამის გასამყარებლად მათ მიერ გამოიყენებულ იქნა მათთან წლების განმავლობაში დაახლოებული და მეგობრულად განწყობილი ევროპული პოლიტიკური პარტიები, ცალკეულ სახელმწიფოთა მაღალჩინოსნები, საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლები, აგრეთვე მრავალრიცხოვანი დაქირავებული ლობისტური ჯგუფები და ადგილობრივი მასმედიის საკმაოდ დიდი და ძლიერი ნაწილი. მმართველ ხელისუფლებას ამ დროისთვის არ ჰქონდა და მოკლე დროში ვერც ექნებოდა საქმიანი კავშირები საერთაშორისო თანამეგობრობასთან, რის გამოც ამ მხრივ პრიორიტეტულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა ოპოზიცია. უფრო მეტიც, ახალი ხელისუფლების მიერ ყოველი სამართლიანობის აღდგენის მიმართულებით მიღებული გადანყვეტილება ოპოზიციის მიერ ინათლებოდა ანტიევროპულ, ანტიდემოკრატიულ ქმედებად და მტრულად განწყობილი რუსეთის დაკვეთის შესრულების მცდელობად. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნის პარლამენტის მიერ ოპოზიციასთან კონსენსუსით მიღებულ იქნა რეზოლუცია ევროპული კურსის უცვლელობის შესახებ¹, ოპოზიციამ ქვეყნის შიგნით და გარეთაც კიდევ უფრო გააძლიერა “შავი პიარი” თითქოსდა მმართველი ხელისუფლების ანტიევროპული, ანტინატოური ზრახვების შესახებ.

• მდგომარეობა გაართულა იმანაც, რომ მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა, რომლებიც წლების განმავლობაში სასოწარკვეთილი იყო წინა ხელისუფლების რეჟიმით, იგემა რა დემოკრატიისა და სიტყვის თავისუფლების სიო, დაკარგა თმენის უნარი და ხელისუფლებისგან მოითხოვა სამართლიანობის დაუყოვნებლივ აღდგენა. ეს უკანასკნელი კი საჭიროებდა გარკვეულ დროს, კვალიფიციურ და უკომპრომისო ინტელექტუალურ რესურსს, რისი დეფიციტი აშკარად იკვეთებოდა სამართალდამცავ სტრუქტურებში. შეიქმნა პარადოქსული სიტუაცია, ერთი მხრივ, მმართველი ხელისუფლება წარსულში ჩადენილი დანაშაულობებისთვის პასუხისმგებლობას აკისრებდა ყოფილი ხელისუფლების სხვადასხვა სტრუქტურების

წარმომადგენლებს, ხოლო, მეორე მხრივ, ოპოზიციის გავლენის ქვეშ მყოფი სასამართლო სტრუქტურები, რომლებიც წინა ხელისუფლების დროს უამრავ არასამართლიან გადანყვეტილებებს იღებდნენ, კვლავაც მიკერძოებულად და შერჩევით განაგრძობენ საქმიანობას. ამ გარემოებამ იმდენად გაათამამა ოპოზიცია, რომ დანაშაულში ეჭვმიტანილი ყოფილი და მოქმედი მაღალჩინოსნები უგულვებელყოფდნენ სამართალდამცავთა კანონიერ მოთხოვნებს და დაკითხვებზეც კი არ ცხადდებოდნენ. ასეთმა ვითარებამ და ამ კუთხით დე-ფაქტო ხელისუფლების სუსტმა, მეტისმეტად ფრთხილმა და გაუბედავმა მიდგომამ ნეგატიურად იმოქმედა მათ რეიტინგზე. დღეისათვის სამართლიანობის აღდგენის მიმართულებით შეინიშნება ხელისუფლების უკანდახევა, რაც ჩვენი აზრით, ტაქტიკური სვლაა და მოსალოდნელია, რომ უახლოეს დროში მუშაობა გააქტიურდება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ხელისუფლებას საზოგადოების წინაშე თავის მართლება მოუწევს, რაც მისადმი ნდობის ხარისხს უთუოდ დაბლა დასწევს.

• ახალმა ხელისუფლებამ ვერ უზრუნველყო აღმასრულებელი ხელისუფლების მთლიანად მაღალკვალიფიციური და გამოცდილი კადრებით დაკომპლექტება, რაც გახდა გარკვეული შეცდომების დაშვების, ნაჩქარევი ან დაგვიანებული გადანყვეტილებების მიღების საფუძველი. მდგომარეობას ართულებს ის გარემოება, რომ წინა ხელისუფლების ნებისმიერი თანამდებობის პირის შეცვლას ოპოზიცია პოლიტიკურ დევნად მიიჩნევს. არადა, მათი მმართველობის პირობებში სახელმწიფო სამსახურში ძირითადად პარტიული ერთგულების და ნეპოტიზმის პრინციპით ხდებოდა დასაქმება. წინა ხელისუფლებამ სახელმწიფო მოხელეებს ერთგულების საფასურად შეუქმნა შრომისა და ანაზღაურების არნახული პირობები. მაღალ თანამდებობებზე დასაქმებულები ყოველთვის ურად ხელფასთან ერთად 3-4 ჯერ მეტ პრემიას იღებდნენ, აგრეთვე უზრუნველყოფილი იყვნენ სხვადასხვა პრივილეგიებით, მათ შორის მაკონტროლებელი სტრუქტურების მხრიდან ხელშეუხლებლობით. ახალი ხელისუფლება მოერიდა რა ვითარების გამწვავებას, ზოგიერთი გამონაკლისების (მაღალი თანამდებობების) გარდა, უცვლელად დატოვა სახელმწიფო სტრუქტურებში დასაქმებული წინა ხელისუფლების მიერ განებვირებული და მათ მიმართ ერთგულება შენარჩუნებული მოხელეები, რამაც მნიშვნელოვნად დაამუხრუჭა ახალი ხელისუფლების მიერ მიღებული გადანყვეტილებების პრაქტიკაში გატარება. ეს განსაკუთრებით შეეხო სასამართლო სისტემას, სამხარეო რწმუნებულებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ინსტიტუციებს. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მოქმედ ხელისუფლებას კვალიფიციური და გამოცდილი კადრების დიდი არჩევანი არ ჰქონდა მათი დეფიციტის გამო. ამასთან, მათ უმაღლეს სახელისუფლებო სტრუქტურებში ძირითადად დაასაქმეს მასმედიით ანგაჟირებული ხმამაღლა მოლაპარაკე ცნობადი სახეები, რომელთა ნაწილს არ აღმოაჩნდა სახელმწიფო სტრუქტურების ეფექტიანად მართვის სათანადო უნარ-ჩვევები. მოსალოდნელია, რომ საპ-

1 საქართველოს პარლამენტის რეზოლუცია საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების შესახებ, 2013 წ. 21 მარტი, http://www.parliament.ge/index.php?option=com_content&view=article&id=3136%3Aresolution&catid=54%3Astatements-appeals-and-resolutions&Itemid=88&lang=ge

რეზიდენტო არჩევნების შემდეგ გარკვეული ცვლილებები მოხდება მთავრობის საკადრო პოლიტიკაში.

ქვეყანაში ფაქტობრივად შეიქმნა ორხელი-სუფლებიანობა. ოპოზიციის კონტროლქვეშ დარჩენილმა საკმაოდ მრავალრიცხოვანმა და გავლენიანმა სტრუქტურებმა ღიად დაიწყეს უკომპრომისო ბრძოლა უმრავლესობის კონტროლქვეშ არსებული სახელმწიფო სტრუქტურების წინააღმდეგ. თამამად შეიძლება იმის თქმა, რომ ოპოზიციის მიზანია არა სახელმწიფოებრივი ინტერესებისათვის ზრუნვა, არამედ ხელისუფლებაში მომავალ გეგმიურ არჩევნებამდე დაბრუნება. მათი მხრიდან ამის სურვილი იმდენად ძლიერი იყო, რომ არჩევნების შემდგომ პირველივე თვეებში გაკეთდა განცხადება ხელისუფლებაში ვადამდელი დაბრუნების შესახებ.¹ შექმნილმა პოლიტიკურმა დაპირისპირებამ გარკვეული ნეგატიური გავლენა მოახდინა ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაზე.

პირველი ეკონომიკური გამოწვევები

ახალ ხელისუფლებას მემკვიდრეობით გადმოეცა მრავალი რთულად გადასაწყვეტი პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური ხასიათის პრობლემა. განსაკუთრებით დიდი სირთულეები დაგროვდა ეკონომიკაში, რომელიც წინა ხელისუფლების პოლიტიკის მძევალი იყო. ყოველივე ეს მოითხოვდა შესაბამის კვლევას, ანალიზს, შეფასებას და პრობლემების გადაწყვეტის მიმართულებით ღონისძიებთა კომპლექსის შემუშავებას. საჭირო იყო აგრეთვე სათანადოდ გამართული სამართლებრივი ბაზის შემუშავება, ახალი კანონების მიღება ან მოქმედ კანონმდებლობაში, რომელიც წინა ხელისუფლებას საკუთარ იდეოლოგიაზე ჰქონდა მორგებული, საჭირო ცვლილებების შეტანა. ყოველივე ეს მოითხოვდა დროს, ენერჯიას და სიფრთხილეს, რათა არ გამეორებულყო წინა ხელისუფლების შეცდომები. აცნობიერებდა რა დროის ფაქტორის მნიშვნელობას, ყოფილი ხელისუფლების ჩასაფრებული ნაწილი მაქსიმალურ ძალისხმევას მიმართავდა, რათა ფიქრისა და ანალიზის საშუალება არ მიეცა მმართველი ხელისუფლებისთვის და ამით ხელი შეეშალა მათი საქმიანობისთვის. ამ კუთხით ოპოზიციისთვის ყველაზე ხელსაყრელი სფერო იყო ეკონომიკა. მათი მხრიდან სწორედ ამ მიმართულებით იქნა პირველი შეტევები განხორციელებული. ორხელისუფლებიანობამ ხელსაყრელი ნიადაგი შექმნა საზოგადოების ერთი, ჯერ კიდევ გაურკვეველობაში მყოფი ნაწილის შეცდომაში შეყვანისათვის.

ორხელისუფლიანობის პირველი ნეგატიური გამოვლინება იყო მასიური გაფიცვების უსასრული ტალღა, რაც მიუხედავად იმისა, რომ ახალ მმართველ ხელისუფლებას დემოკრატიის თანმდევ და გაძლიერების პოზიტიურ ფორმად მიაჩნდა, ჩვენი აზრით, არანაირად არ იყო ეკონომიკისთვის მისაღები მოვლენა. ნებისმიერი სახის გაფიცვა ბიზნეს-სექტორში და საჯარო სამსა-

ხურში სერიოზულ ნეგატიურ გავლენას ახდენს ქვეყნის საერთაშორისო იმიჯზე და აფრთხობს შიდა და გარე ინვესტორებს, უარყოფითად მოქმედებს ეკონომიკის განვითარებაზე.

საყურადღებოა ის გარემოება, რომ გაფიცვების ორგანიზატორებად ძირითადად გამოდიოდნენ დასაქმებულები, რომლებიც წლების განმავლობაში დუმდნენ იმ პოლიტიკურ, სამართლებრივ, ეკონომიკურ და სოციალურ პრობლემებზე, რომლებსაც ისინი ახლა ახალი ხელისუფლების წინაშე აყენებდნენ. **ამან ერთგვარი შანტაჟისა და საბოტაჟის გონივრული ეჭვიც კი გააჩინა ახალი ხელისუფლებისა და საზოგადოების გარკვეულ ნაწილში.** გაფიცვები და შიმშილობის აქციები მიმდინარეობდა ერთდროულად ან მონაცვლეობით: მაღაროებლების ტყიბულსა და ჭიათურაში, მეტალურგების ქუთაისში, მძღოლების თბილისსა და ქუთაისში, რკინიგზელების თბილისსა და სამტრედიისში, მოვაჭრეების ქუთაისსა და ზუგდიდში, მუშების ფოთის პორტში და სხვაგან. ამას თან ახლდა ლტოლვილების მასობრივი გამოსვლები და შენობებში უნებართვოდ შეჭრები ქვეყნის სხვადასხვა ქალაქებში, სტუდენტების ერთი ნაწილის მხარდაჭერა გაფიცულებისადმი, რეგულარული არეულობები ციხეებში, უმუშევართა და უმწეოთა საპროტესტო აქციები და სხვა სახის სოციალური ხასიათის აქტივობები.

მასობრივი გაფიცვების გამომწვევი მიზეზებისა და ფაქტორების იურიდიული ასპექტების გამოუძიებლობა არ იძლევა აკადემიური დასკვნების გაკეთების საშუალებას, ამიტომაც, ამ მოვლენების შეფასებაში მხოლოდ ჰიპოთეზური ხასიათის შემდეგ ვარაუდებზე უნდა შევჩერდეთ:

- **პირველი ვარაუდი.** საზოგადოებას წინა ხელისუფლების დროს დამკვიდრებული შიში გაუქრა, გაჩნდა დემოკრატიული საზოგადოების მშენებლობის რწმენა, რამაც სტიმული მისცა წლების განმავლობაში დაგროვილი უსამართლობის მყისიერად, გარემო ვითარებაზე ანგარიშგაუნეველად სააშკარაოზე გამოტანას. ამასთან, გაფიცულთა მხრიდან მოთხოვნებისა და ულტიმატუმების უმეტესი ნაწილი სამართლიანი იყო, იმსახურებდა საზოგადოებისა და ხელისუფლების მხრიდან ყურადღებას, მაგრამ მათი ნაწილი იმპულსურ, გაუაზრებელ და ზოგჯერ შანტაჟისა და საბოტაჟის ნიშნებს შეიცავდა. გაფიცვების ორგანიზაცია სოციალური მოთხოვნების იდეოლოგიით, ისეთ ვითარებაში, როდესაც ახლადარჩეულ მთავრობას მართვის ბერკეტები ჯერ კიდევ სრულად არ ჰქონდა ხელში აღებული, ყოველგვარ დასაბუთებულობას და მიზანს იყო მოკლებული. საყურადღებოა, რომ გაფიცულთა მოთხოვნები და ოპოზიციის განცხადებები თითქმის ანალოგიური შინაარსის იყო.

- **მეორე ვარაუდი.** არაა გამორიცხული, რომ გაფიცვების ორგანიზაციას საფუძვლად ედო უკვე ოპოზიციის მყოფი-წინა ხელისუფლების მხარდაჭერთა ნაქებება, რომლის მიზანი იყო ახალი ხელისუფლების საქმიანობისადმი ხელის შეშლა და მოსახლეობის უკმაყოფილობის გაზრდა, ხოლო შემდეგ მისი გაპიარება საერთაშორისო დონეზე, რაც თავის მხრივ იქნებოდა ხელსაყრელი იდეოლოგიური წინაპირობა ოპოზიციის ხელისუფლებაში ვადამდელი არჩევნებით დაბრუნების-

1 მერაბიშვილი ი. არ გვაქვს იმის ფუფუნება, რომ ამ ხელისუფლების პრობებში დაველოდოთ 4 წელს, <http://www.interpressnews.ge/ge/politika/237004-vano-merabishvili-ar-gvaqvs-imis-fufuneba-rom-am-khelisuflebis-pirobebshi-davelodoth-4-tsels.html>

თვის. ამგვარი ვარაუდის საფუძველს იძლევა ის გარემოება, რომ გაფიცულების უმრავლესობა იყო ის დასაქმებულები, რომლებიც წინა ხელისუფლებას უსიტყვოდ ემორჩილებოდნენ. ბიზნესის ტოპ-მენეჯმენტი და საჯარო სამსახურის მაღალი თანამდებობები ნაციონალური მოძრაობის ნევრებით იყო დაკომპლექტებული. უფრო მეტიც, მსხვილი ბიზნესი მთლიანად შეზრდილი იყო მმართველ პოლიტიკურ პარტიასთან, რომელსაც მთელი 9 წლის მანძილზე მონოპოლიური მდგომარეობა ეკავა და გარშემორტყმული იყო მცირერიცხოვანი სატელიტური პარტიებით, რომლებიც მოსახლეობის დასაბნევად უსუსურ პოლიტიკურ სპექტაკლებს დგამდნენ თავიანთი “ოპოზიციონერობის” დასამტკიცებლად. არ არის გამორიცხული, ახალი ოპოზიცია ვარაუდობდა, რომ მოქმედი მთავრობა, რომელსაც არ ჰქონდა საკმარისი გამოცდილება, გაფიცულებს ისეთივე უხემი მეთოდებით დაარბევდა, როგორც მათ გამოიყენეს 2011 წელს ქუთაისის მეტალურგიული ქარხანა „ჰერკულესის“ გაფიცულთა მიმართ და ამით მიაღწევდნენ ახალი მთავრობის მიმართ უკმაყოფილო მოსახლეობის რაოდენობის ზრდას. უსასრულო გაფიცვები, რომელიც ბოლომდე დღესაც არაა შეწყვეტილი და მისი ახალ-ახალი კერები მოულოდნელად იფეთქებს ხოლმე, სერიოზული ზიანს აყენებს როგორც ეკონომიკას, ასევე ქვეყნის საერთაშორისო იმიჯს.

ასეა თუ ისე, გაფიცვები, შიმშილობები და სხვა სოციალური ხასიათის აქციები ოპოზიციის ნისქვილზე ასხამს წყალს, რადგან, ერთი მხრივ, საერთაშორისო საზოგადოებას (რომელიც ვერ ფლობს ქვეყანაში მიმდინარე პროცესების რეალურ სურათს) ექმნება არასწორი შთაბეჭდილება, რომ თითქოსდა ახალი ხელისუფლების მიმართ უკმაყოფილოთა რაოდენობა იზრდება. მეორე მხრივ, მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილში მართლაც გაჩნდა იმედგაცრუება იმაზე, რომ ახალი ხელისუფლება ვერ უზრუნველყოფს საზოგადოებრივ წესრიგს და მის დასამყარებლად არა აქვს უნარი გაატაროს კანონით გათვალისწინებული ღონისძიებები. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გაფიცვების ორგანიზებასთან დაკავშირებით ახალ მთავრობას გადაწყვეტილი ჰქონდა „შრომითი ურთიერთობებისა და სოციალური დიალოგის საკითხთა“ კომისიის შექმნა, თუმცა მისი ფორმირების შესახებ ინფორმაცია საჯაროდ არ გახმაურებულა, რაც მიანიშნებს იმაზე, რომ ამ მიმართულებით ძალისხმევა შესუსტდა, ან საერთოდ შეწყდა.

არჩევნების პირველივე დღეებიდანვე ეკონომიკურ აქტივობაზე ნეგატიური გავლენა იქონია არა მხოლოდ გაფიცვებისა და შიმშილობების მომრავლებამ, არამედ ოპოზიციის “გამწევი ძალის” მხრიდან დაუსაბუთებელი და ცრუ განცხადებებებმა, რომელთა მიზანი იყო ნებისმიერ ფასად ხელისუფლების ჩაძირვა და სასწრაფო წესით მათი ჩანაცვლება. ამის მკაფიო მაგალითებია შემდეგი:

✓ **ახლადარჩეული პარლამენტის პირველსავე სხდომაზე, როდესაც ჯერ კიდევ არ იყო ჩამოყალიბებული მთავრობა, უმცირესობის მხრიდან სრულიად არაადეკვატური, პოპულისტური განცხადებები გამარჯვებული კოალიციის მიერ წინასაარჩევნო დაპირებების შეუსრულებლობის შესახებ;**

✓ **უცხოეთის მრავალ ქვეყანაში ჯერ კიდევ პრეზიდენტის გავლენის ქვეშ მყოფი საქართველოს დიპლომატიური კორპუსის მიერ ახალი ხელისუფლების საქმიანობის ნეგატიურად წარმოჩენა;**

✓ **საქართველოს პრეზიდენტის მიერ ელჩების კანონიერი ჩანაცვლების შესახებ გადაწყვეტილების დიდი ხნით გაჭიანურება;**

✓ **პარლამენტის უმცირესობის წარმომადგენლებისა და თავად პრეზიდენტის მიერ ახალი ხელისუფლების იმიჯის შელახვის მცდელობა საერთაშორისო ფორუმებზე და შეხვედრებზე;**

✓ **“ნაციონალურ მოძრაობასთან” დაახლოებული ზოგიერთი ევროპული პოლიტიკური პარტიისა და დაქირავებული ლობისტური ჯგუფების მიერ ნეგატიური შეფასებებისა და ინფორმაციების გავრცელება ახალი ხელისუფლების საქმიანობის შესახებ. ეს უკანასკნელი შეიძლება შეფასდეს ქვეყნის საშინაო საქმეებში უხემ ჩარევად და საერთაშორისო სამართალდარღვევად;**

✓ **„ნაციონალური მოძრაობის“ ლიდერის სრულიად დაუსაბუთებელი განცხადება ქვეყანაში შექმნილი საბიუჯეტო კრიზისის დაწყების შესახებ;**

✓ **სახელმწიფო ინტერესებზე მაღლა პარტიულის დაყენების თვალსაჩინო მაგალითი იყო ქვეყნის პრეზიდენტის მიერ საზოგადოებისთვის ცრუ ინფორმაციის მიწოდება ქართული ბანკების რუსულ კომპანიებზე გასხვიების შესახებ, რაც საკმაოდ ოპერატიულად და გონივრულად უარყვეს შესაბამისმა ბანკებმა და საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა, რამაც ქვეყნის საბანკო სისტემა გადაარჩინა მოსალოდნელ დესტაბილიზაციას. ჩვენი აზრით, ხელისუფლების პირველი პირის მიერ საბანკო სისტემის ჩართვა პოლიტიკურ ბრძოლაში იყო უდიდესი შეცდომა და ანტისახელმწიფო ქმედება. საბანკო სექტორი, როგორც ეკონომიკის სისხლძარღვი და მთავარი არტერია ყველაზე ფაქიზი და მგრძობიარე სფეროა. მისი საქმიანობის შესახებ ნებისმიერი სახის არაზუსტი ნეგატიური ინფორმაციის ტირაჟირება აჩერებს ახალი საბანკო პროდუქტების ათვისებას, აფერხებს სავაჭრო ოპერაციებს, ინვესტორების და საქონლის დეფიციტს ბაზარზე.**

✓ **საქართველოს პრეზიდენტის მიერ ჩასაფრებულის პოზიციიდან ცრუ ინფორმაციის გავრცელება ახალი ხელისუფლების მიერ ინფრასტრუქტურული პროექტების შეჩერების შესახებ, რაც ჩვენი აზრით, ასევე სახელმწიფო ინტერესების წინააღმდეგ მიმართული ქმედებაა და ითვალისწინებს უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების მოზიდვის შეფერხებას.**

✓ **უმცირესობის მხრიდან პარლამენტში ეკონომიკური ამნისტიის გამოცხადების შესახებ კანონის მიღების პედალირება, რაც ითვალისწინებს, ერთი მხრივ, წინა ხელისუფლებასთან დანაშაულებრივი გზით შეკრული მსხვილი ბიზნეს-სტრუქტურების საგადასახადო ვალდებულებებისა და კანონდარღვევებისგან პასუხისმგებლობის მოხსნას, ხოლო, მეორე მხრივ, საბიუჯეტო შემოსავლების შემცირებას, რომელიც შექმნიდა ქვეყანაში კრიზისულ სიტუაციას.**

რა თქმა უნდა, წინასაარჩევნო და პოსტსაარჩევნო პერიოდებში შექმნილმა მწვავე პოლიტიკურმა პროცე-

სებმა, აგრეთვე, მასიურმა გაფიცვებმა და სოციალურმა აქტივობებმა, მნიშვნელოვანი ნეგატიური გავლენა იქონია ქვეყნის ეკონომიკაზე, მათ შორის, განსაკუთრებით ფოთის პორტის პარალიზებამ, რომელიც ვაკეპასიისა და ცენტრალური აზიის სტრატეგიული სატრანსპორტო დამაკავშირებელი პუნქტია. ასევე დიდი ეკონომიკური საფრთხის შემცველი იყო რკინიგზელთა გაფიცვა. თუმცა, იგი მოკლევადიანი აღმოჩნდა, რამაც ქვეყნის ეკონომიკა იხსნა გრძელვადიანი ფინანსური დანაკარგებისა და პარტნიორი ქვეყნების მიერ ტვირთბრუნვის ვექტორის შეცვლისაგან.

წინასაარჩევნო და პოსტსაარჩევნო პერიოდების ეკონომიკა: შუალედებითი ანალიზი

პოლიტიკური დაპირისპირებებისა და არშემდგარი კოჰაბიტაციის პირობებში საქართველოს ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესები განსაკუთრებული ყურადღების ობიექტი გახდა საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ. ქვეყანაში შექმნილ ეკონომიკურ მდგომარეობას და ახალი ხელისფლების მიერ გატარებულ სარეფორმო ნაბიჯებს სიღრმისეულად სწავლობენ, ანალიზებენ და აფასებენ საერთაშორისო საფინანსო-ეკონომიკური

ორგანიზაციები, აგრეთვე, ქართველი სწავლული ეკონომისტები, იურისტები, არასამთავრობო ორგანიზაციები და პოლიტიკოსები¹. მოსაზრებები, შეფასებები და პროგნოზები არაერთგვაროვანი და სწრაფად ცვალებადია და ეს ლოგიკურიცაა, რადგან ჯერ ერთი, საანალიზო პერიოდი ძალიან მოკლეა და არ იძლევა მკაფიო კანონზომიერებებისა და ტენდენციების გამოვლენის საშუალებას. მეორე მხრივ, პოლიტიკური სიტუაციების სწრაფი ცვლადობისა და არასტაბილურობის გამო შეუძლებელია უახლოეს პერიოდში მოსალოდნელი ეკონომიკური განვითარების ტრექტორიის რაოდენობრივი მახასიათებლების მაღალი საიმედოობით დაპროგნოზება. ამას დაემატა ისიც, რომ საანალიზო პერიოდი დაემთხვა ეკონომიკისათვის სპეციფიკურობით დამახასიათებელი წელიწადის დროს (არჩევნები, ზამთარი), რის გამოც გაძნელებულია შედარებით ზუსტი პროგნოზების გაკეთება. აქედან გამომდინარე, ჩვენი აზრით, ასეთ ტურბულენტურ ვითარებაში გაკეთებული ნებისმიერი რაოდენობრივი კვლევა და მონიტორინგი არ შეიძლება ჩაითვალოს საიმედოდ დროის მოკლე მონაკვეთშიც კი. მიხედვად ამისა, წინასაარჩევნო და პოსტსაარჩევნო პერიოდის ეკონომიკური მდგომარეობის შედარებითი ანალიზი იძლევა ზოგიერთი დასკვნის გაკეთების საშუალებას. საქართველოში წინასაარჩევნო პერიოდი დაემთხვა ევროპაში მიმდინარე მწვავე ფინანსურ კრიზისს,

1 **პაპავა ვლ.** მთავრობას ერთიანი, გააზრებული ხედვა ჯერ არ წარმოუდგენია, <http://ghn.ge/news-86773.html>; დუმილით და თავის მოტყუებით დემოკრატიას ვერ ავაშენებთ, <http://pirweli.com.ge/index.php?menuid=16&id=30787>
სილაგაძე ა. მთავრობის კურსი ეკონომიკური ზრდის საპროგნოზო მარეგულირებლის გადაჭარბების საფუძველს იძლევა, <http://medianews.ge/ge/mtavrobiskursiekonomikurizdissaprognozomachvenebelisgadacharbebissafudzvelsidzlevaavtandilsilagadze/32680>;
ჭითანავა ნ. საქართველოს აგრარული მეურნეობის განვითარების ახალი სტრატეგია, ჟ., "ბიზნესი და კანონმდებლობა", 2013, №1.
ჯიბუტი მ.რა გავლენას ახდენს კოჰაბიტაცია ეკონომიკაზე? გაზ., "ალია" 2013, №32;
მეჭავჭავაძე ი.ე. საქართველოს საბანკო სექტორი თავის ფუნქციებს ჯეროვნად ვერ ასრულებს, **B**"ბანკები და ფინანსები", 2012, №312.
იაკობიძე დ. ყოფილმა ხელისუფლებამ ქვეყნის ისტორიულ წარსულს ხაზი გადაუსვა და ... შექმნა სიღარიბე, <http://geworld.ge/View.php?ArtId=4651&Title=yofilma+xelisuflebam+qveynis+istoriul+warsuls+xazi+gadausva+da...+Seqmna+siRaribe&lang=ge>
არჩვაძე ი. ეკონომიკა იყო პოლიტიკის მძევალი, "ბანკები და ფინანსები", 2013, №318.
კაკულია მ. ქართული საბანკო სექტორი ნაკლებად კონკურენტულია, "ბანკები და ფინანსები", 2012, №311.
პავლიაშვილი ს. სახელმწიფომ უნდა დაინყოს საბჭოთა ანაბრების ნელ-ნელა დაბრუნება, http://www.for.ge/view.php?for_id=22421&cat=1
გიორხელიძე დ. ახლა კონკრეტული ამოცანების დასახვის დრო მოვიდა, <http://timer.ge/5763-demur-giorkhelidze-isethi-strategia-unda-shemushavdes-skhva-mthavrobam-ukethesis-gaketheba-veggar-shedzlos.html#>
ხუხუაშვილი გ. ახალმა ხელისუფლებამ წილგებში ჩაჯდომაზე უარი თქვა, <http://geworld.ge/ViewGE.php?G=1713&lang=ge>
მჭედლიძე კ. საქართველოს ეკონომიკაში დაღმასვლა აღინიშნება, <http://www.radiotavisupleba.ge/content/georgian-economy/24890933.html>
ჯგერაია ე. ექსპორტის ზრდის თვალსაზრისით იანვრის თვეში ბოლო 12 თვის განმავლობაში საუკეთესო შედეგი დაფიქსირდა, <http://medianews.ge/ge/eqsportisrzdistsazrisitianvrivshibolo12tslisanmavlobashisauketesoshedegidafiqsirda-emzardjgerenia/33307>; რეცესიის პროცესი აშკარაა, გაზ., "ბანკები და ფინანსები", 2013, №322.
შეშელიძე პ. ნამგებია, უფასო პროექტები უნდა შეჩერდეს, <http://www.netgazeti.ge/GE/105/business/16714/>; პოლიტიკური ჯგუფი, რომელიც შეძლებს იუროკრატისაგან თავისუფალი ეკონომიკის შექმნას არ არსებობს, http://www.for.ge/view.php?for_id=21099&cat=1;
კოლუაშვილი პ. არ გავყიდოთ მიწა, http://mediatori.ge/index.php?option=com_content&view=article&id=372:2013-01-28-17-16-34&catid=24:2011-03-28-17-38-33&Itemid=31
ცისკარიშვილი ს. არ იქნება სამართალი, არ იქნება მშვიდობა, <http://www.ambebi.ge/samartali/71441-soso-ciskarishvili-qar-iqneba-samarthali-ar-iqneba-mshvidobaq.html>;
ბერიძე თ. საქართველოს მთლიანი საგარეო ვალი კრიტიკულ ზღვართან ახლოსაა, http://www.for.ge/view.php?for_id=9418&cat=1
ბერიძე ვ. საპროტესტო აქციები ეკონომიკას აზიანებს.... <http://www.newsline.ge/?p=30377>;
მურღულია თ. საქართველოში ეკონომიკური პოლიტიკა ამ ცნების თანამედროვე და ნორმალური გაგებით არ არსებობს, <http://interpressnews.ge:8080/ge/ekonomika/12327-theimuraz-murghulia-saqarthveloshi-ekonomkuri-politika-am-cnebis-thanamedrove-danormaluri-gagebith-ar-arsebobs.html?ar=A>
ლექვიანიძე ი. იქცევა თუ არა "კოჰაბიტაციის წელი" "ინვესტიციების წლად", "ბანკები და ფინანსები", 2013, №319.
კალანდაძე ლ. ნაციონალურმა მოძრაობამ რაც დათესა, იმას ვიმკით ეხლა, <http://pirweli.com.ge/?menuid=16&id=30106>.

ანალიტიკა

რომელიც გამოიწვია საერთო ვალუტის „ევროს“ არასტაბილურობამ და ევროკავშირში შემაჯავალი ზოგიერთი ქვეყნის საბიუჯეტო დეფიციტმა. ამ პერიოდში კრიზისი განსაკუთრებით გამძაფრდა საბერძნეთში, ესპანეთში, იტალიაში, პორტუგალიაში და სხვა ქვეყნებში, რომლებიც საქართველოსთან საკმაოდ მრავალფეროვანი სავაჭრო ურთიერთობებით გამოირჩევიან. სწორედ ეს გარემოება იყო ერთ-ერთი მთავარი საფუძველი იმისა, რომ საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციები 2012 წლისათვის საქართველოს ეკონომიკის მიმართ თავშეკავებულ ოპტიმიზმს აფიქსირებდნენ და 5 პროცენტთან ეკონომიკურ ზრდას წინასწარმეტყველებდნენ, ხოლო საქართველოს წინა მთავრობა თავისი ჩვეული პიარ-ოსტატობით ხელოვნურად გაბერილ 7 პროცენტთან ზრდას გეგმავდა.

წინასწარჩვენო და პოსტსაარჩევნო თვეებში საქართველოს ძირითადი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების შედარებითი ანალიზის შედეგები შემდეგნაირად გამოიყურება:

✓ **მთლიანი შიგა პროდუქტი.** უკანასკნელ წლებში მთლიანი შიგა პროდუქტის მოცულობას ამკარად გამოკვეთილი ზრდის ტენდენცია ჰქონდა, გამონაკლისი იყო 2008 (2,3 %) და 2009 (-3,8 %) წლები¹, რაც განპი-

1 აქ და შემდგომში მოყვანილი ციფრები საქართველო სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალურად გამოქვეყნებული ინფორმაციაა.

რობებული იყო გლობალური ეკონომიკური კრიზისით და რუსეთ-საქართველოს მოკლევადიანი ომის შედეგებით. 2012 წელს ეკონომიკური ზრდის ტემპმა იკლო და წინასწარი მონაცემებით შეადგინა 6,1 პროცენტი, მაშინ როდესაც, 2007 წელს ზრდა 12,3 პროცენტს შეადგენდა. საპარლამენტო არჩევნების წლის (2012 წ.) პირველ კვარტალში მშპ-ის ზრდამ 6,7 % შეადგინა, მეორე კვარტალში — 8,2%, მესამე კვარტალიდან ზრდის ტემპის შემცირების ტენდენცია დაფიქსირდა (7,5 %), ხოლო მეოთხე კვარტალში — 2,5%.

როგორც №1 ცხრილიდან ჩანს, არჩევნების (ოქტომბრის) წინა ოთხ თვეში მშპ-ის ზრდამ საშუალოდ შეადგინა 7,5%, ხოლო პოსტსაარჩევნო ოთხ თვეში საშუალოდ — 2,4%. ამრიგად, არჩევნების შემდგომ პერიოდში მთლიანი შიგა პროდუქტის მოცულობის შემცირებას ამკარად გამოკვეთილი სახე გააჩნია, თუმცა მის ტენდენციად ჩამოყალიბებაზე საუბარი ჯერჯერობით ნაადრევია. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ადრე ჩამოყალიბებული ზრდის ტემპების შემცირებასთან და არა კრიზისის დადგომასთან, როგორც ამას აცხადებს ოპოზიციური პოლიტიკური პარტია. **შეიძლება ითქვას, რომ სახეზეა ეკონომიკური აქტივობის მოდუნება, მაგრამ არა კრიზისი, რადგან მისთვის დამახასიათებელი არც ერთი კომპონენტი ფაქტიურად არ გამოვლენილა.** თანაც გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ არჩევნების შემდგომ და აგრეთვე ზამთრის თვეებში თითქმის ყო-

ძირითადი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების დინამიკასაქართველოს პარლამენტის არჩევნებამდე და არჩევნების შემდგომ (კოჰაბიტაციის) პერიოდში*

თვეები	მშპ % წინა წლის შესაბამის პერიოდთან	სამომხმარებლო ფასების ინდექსი		საქონლის საგარეო ვაჭრობა (მლნ აშშ დოლარი)		ახლად რეგისტრირებულ საწარმოთა რაოდენობა
		წინა წლის თვესთან	წინა თვესთან	ექსპორტი	იმპორტი	
ივნისი (2012)	8,9	99,8	99,1	179,3	628,5	3667
ივლისი (2012)	8,3	100,6	99,1	211,5	684,8	3287
აგვისტო (2012)	6,2	99,6	101,1	200,2	687,7	2836
სექტემბერი (2012)	6,8	99,9	100,8	218,2	727,8	2716
ოქტომბერი (2012)	5,0	100,1	100,0	216,9	711,7	3105
ნოემბერი (2012)	3,0	99,5	100,1	193,7	637,7	3444
დეკემბერი (2012)	-0,8	98,6	99,7	98,5	668,6	3258
იანვარი (2013)	2,3	98,7	100,3	196,3	468,4	3418
თებერვალი (2013)	2,3	97,9	99,7	162,1	504,7	3964

თვეები	დღგ-ს გადამხდელ საწარმოთა ბრუნვის ზრდა წინა წლის შესაბამის პერიოდთან (%)	სახელმწიფო ბიუჯეტი		საბანკო სფეროს მთლიანი გამოშვება (მლნ ლარი)	
		ხარჯები	შემოსავლები	კომერციული ბანკები	ეროვნული ბანკი
ივნისი (2012)	21,4	471,6	508,8	71,0	5,7
ივლისი (2012)	16,5	651,3	611,56	65,1	6,0
აგვისტო (2012)	10,9	598,7	625,3	57,5	9,5
სექტემბერი (2012)	15,6	606,0	638,2	66,2	5,5
ოქტომბერი (2012)	6,0	596,7	565,9	63,9	6,1
ნოემბერი (2012)	3,7	434,4	586,0	58,7	8,8
დეკემბერი (2012)	-4,3	714,2	767,0	73,3	13,8
იანვარი (2013)	3,5	480,6	509,6	62,6	6,5
თებერვალი (2013)	0,6	439,7	408,1	59,2	4,9

*. ცხრილი შედგენილია ავტორის მიერ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების საფუძველზე

ველთვის ფიქსირდება მშპ-ის ზრდის ტემპების შემცირება. მეორე მხრივ, პოსტსაარჩევნო პერიოდში შექმნილმა ნეგატიურმა პოლიტიკურმა სიტუაციამ მთლიანი შიგა პროდუქტის ზრდაზე გარკვეულწილად უარყოფითი გავლენა იქონია.

✓ **საგარეო ვაჭრობა.** 2004-2012 წლებში საქართველოს საგარეო ვაჭრობა ზრდის ტენდენციით ხასიათდებოდა. 2012 წელს საქონლით სავაჭრო ბრუნვამ 10 მლრდ აშშ დოლარს გადააჭარბა, მათ შორის, ექსპორტმა შეადგინა 2,4 მლრდ, ხოლო იმპორტმა 7,8 მლრდ აშშ დოლარი, მაშინ როდესაც 2004 წელს ეს მაჩვენებლები შესაბამისად შეადგენდა 2,4; 0,6 და 1,8 მლრდ აშშ დოლარს. №1 ცხრილში მოყვანილია არჩევნებამდე და არჩევნების შემდგომ პერიოდში საგარეო ვაჭრობის მაჩვენებლები, რომელთა შედარებიდან ჩანს, რომ ექსპორტის დინამიკას არ ჰქონდა მკაფიოდ გამოკვეთილი ტენდენცია. როგორც არჩევნების წინა თვეებში (ივნისი, აგვისტო), ასევე არჩევნების შემდგომ (დეკემბერი, თებერვალი) ფიქსირდებოდა მისი კლება. შედარებით სტაბილურად იზრდებოდა იმპორტი არჩევნების წინა პერიოდში, ხოლო არჩევნების შემდგომ იგი ხასიათდებოდა კლებით (გამონაკლისია დეკემბერი და თებერვალი).

საყურადღებოა ის გარემოება, რომ 2013 წლის იანვარ-მარტში საგარეო ვაჭრობის ბრუნვის წინა წელთან შედარებით შემცირების პირობებში ექსპორტის 17 პროცენტის იანვარ-მარტში ზრდა დაფიქსირდა და უარყოფითმა სავაჭრო ბალანსმა საგარეო ბრუნვის 46 პროცენტი შეადგინა. 2013 წლის პირველ კვარტალში საქონლით საგარეო ვაჭრობამ 2144 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის მაჩვენებელზე 5 პროცენტით ნაკლებია. ექსპორტმა შეადგინა 565 მლნ აშშ დოლარი (5 პროცენტით მეტი), ხოლო იმპორტმა - 1579 მლნ აშშ დოლარი (8 პროცენტით ნაკლები). უარყოფითმა ბალანსმა 2013 წლის იანვარ-მარტში შეადგინა 1013 მლნ აშშ დოლარი, რაც სავაჭრო ბრუნვის 46 პროცენტია. ექსპორტის წილმა საგარეო ვაჭრობაში 29,5 პროცენტი შეადგინა. მნიშვნელოვან პოზიტიურ მოვლენად უნდა შეფასდეს პირველად 2013 წლის იანვარ-მარტში ქვეყნის სავაჭრო ბალანსის დეფიციტის გაუმჯობესება. აღსანიშნავია ისიც, რომ ექსპორტის სტრუქტურაში შემცირებულია ჯართის წილი და ქვეყნიდან უმეტესად გაიტანება ადგილზე წარმოებული პროდუქცია. მართალია, იმპორტის მოცულობა შემცირდა, მაგრამ მას ჯერჯერობით არ გამოუწვევია ბაზარზე საქონლის დეფიციტი და ფასების ზრდა. ჯერჯერობით ექსპორტის ზრდის ტენდენციად ჩამოყალიბებაზე საუბარი ნაადრევია, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ რუსეთთან სავაჭრო ურთიერთობის დარეგულირების პროცესი დაწყებულია, იგეგმება რუსეთის ბაზარზე ქართული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ექსპორტი, მიმდინარეობს მუშაობა ევროკავშირთან სავაჭრო ხელშეკრულების გაფორმებაზე, ქართველი ბიზნესმენები ნელ-ნელა შედიან საერთაშორისო ბაზრებში, შეიძლება დავაპროგნოზოთ, რომ უახლოეს მომავალში ექსპორტ-იმპორტის საღიბო თუ არ გათანაბრდება, ერთმანეთს მაინც საკმაოდ დაუახლოვდება, რაც ეროვნული ეკონომიკის აღორძინების მნიშვნელოვანი სტიმულატორი იქნება. ამის რეალური რეზერვები ქვეყანას გააჩნია და არა მხოლოდ სოფლის

მეურნეობის წარმოების მოცულობის, არამედ გადაამუშავებული მრეწველობის დარგების (აზოტი, ფეროშენადნობი და სხვა) გაზრდის გზით.

✓ **სამომხმარებლო ფასები.** სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით 2010-2011 წლებში ინფლაციის საშუალო მაჩვენებელი საშუალოდ 8 პროცენტს შეადგენდა. 2012 წელს აშკარად გამოიკვეთა საქონელსა და მომსახურებაზე ფასების შემცირების (დეფლაციის) ტენდენცია, რომელიც შენარჩუნებულ იქნა როგორც წინასაარჩევნო, ასევე არჩევნების შემდგომ პერიოდში (ცხრილი 1). ჩვენი აზრით, დეფლაციის გამომწვევ მთავარ მიზეზებს შორის უნდა დასახელდეს შემდეგი: **მოსახლეობას არ გააჩნია საკმარისი ფული მოხმარების საგნების შესაძენად, რამაც დაარღვია მიწოდება-მოთხოვნის ბალანსი და გამოიწვია ბაზარზე საქონლის გაიაფება; ქვეყანაში შექმნილმა არასტაბილურმა პოლიტიკურმა ვითარებამ გაზარდა მოსახლეობის შიში იმაზე, რომ შესაძლებელია ეკონომიკური მდგომარეობის კიდევ უფრო გაუარესება, შემოსავლების შემცირება, და შესაბამისად, გაიზარდა სახსრების დაზოგვა მომავლისთვის; ახალი ხელისუფლების მიერ ბიზნესის გათავისუფლებამ სახელმწიფო ზეწოლისგან (მენარმე არ აძლევს შემოსავლის ნაწილს ჩინოვნიკს) შესაძლებელი გახადა ფასების შემცირება წარმოებულ და იმპორტირებულ პროდუქციაზე; გაიზარდა საბანკო კრედიტის მომხმარებლის ეკონომიკური განათლების დონე, რის შედეგადაც ფიქსირდება სესხის აღებისადმი ფრთხილი დამოკიდებულება, რაც გამოწვეულია გაცხადებულ საბანკო პროცენტსა და ფაქტობრივად დასაფარავ პროცენტს შორის საკმაოდ დიდი სხვაობით.**

მოკლევადიან პერიოდში დეფლაცია პოზიტიური მოვლენაა და იგი ხელს უწყობს მოსახლეობის დონის ამაღლებას, მაგრამ ეკონომიკური განვითარების კუთხით მისი ტენდენციის ხანგრძლივად შენარჩუნება ნეგატიური მოვლენაა. ფასების ვარდნა იწვევს ბიზნეს აქტივობის შემცირებას, შესაბამისად, შემოსავლების (ფულის) შემცირებას, რაც თავის მხრივ, კიდევ უფრო ამცირებს ფასებს.¹ უფრო მეტიც, გრძელვადიანი დეფლაცია ამცირებს საბიუჯეტო შემოსავლებს. მსოფლიო პრაქტიკამ დაადასტურა, რომ ჯანსაღი ეკონომიკის პირობებში ზომიერი (4-5 პროცენტის) ინფლაცია ასტიმულირებს ეკონომიკურ განვითარებას. გრძელვადიან პერიოდში მთავარია არა ფასების მუდმივი შემცირება, არამედ მათი სტაბილურობის უზრუნველყოფა, რაც ქვეყნის ეროვნული ბანკის ძირითადი ამოცანაა. მართალია, ეროვნული ბანკი უკანასკნელ პერიოდში თანდათანობით ამცირებს საბაზისო განაკვეთს, თუმცა საბანკო სექტორში მნიშვნელოვან გამოცოცხლებას მაინც არა აქვს ადგილი, რაც, ჩვენი აზრით, ასევე პოლიტიკური არასტაბილურობითაა განპირობებული.

✓ **ბიზნეს რეგისტრი და ბიზნეს სექტორის საქმიანობა.** არჩევნებამდე და პოსტსაარჩევნო პერიოდში თვეების მიხედვით იცვლებოდა ახლად დარეგისტრირებულ საწარმოთა რაოდენობა. არჩევნებამდე ბოლო

1 ელიავა ლ. დეფლაცია საქართველოში: სად ვექვებით დამნაშავე, უ., "ბიზნესი და კანონმდებლობა", 2013, №1, <http://b-k.ge/templates/Jordan/pdf/BK2013-1.pdf#page=18&zoom=auto,0,842>

ხუთ თვეში საშუალოთვიურად რეგისტრირდებოდა 3398 საწარმო, ხოლო არჩევნების შემდგომ ანალოგიურად 3437 საწარმო. შეიძლება ითქვას, რომ საწარმოთა დარეგისტრირების კუთხით არჩევნების შემდგომ უკეთესი გარემო შეიქმნა. ამავე დროს, უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად საწარმოთა დარეგისტრირების მხრივ მდგომარეობის გაუმჯობესებისა, მათი შემდგომი საქმიანობის გაგრძელების კუთხით მდგომარეობა არც ისე სახარბიელოა. ამაზე მიუთითებს ის გარემოება, რომ „საქსტატის“ მონაცემებით, 2013 წლის 1 იანვრისთვის სულ ქვეყანაში დარეგისტრირებული 395144 საწარმოდან ამავე პერიოდისთვის ფაქტობრივად მოშუშავე საწარმოთა რიცხვმა შეადგინა 58915 ერთეული (14,9%). როგორც ჩანს, დარეგისტრირებულ საწარმოთა მხოლოდ 15 პროცენტი აგრძელებს ბიზნეს საქმიანობას, რაც, ჩვენი აზრით, მიუთითებს იმაზე, რომ ბიზნესის დაწყების პროცედურა საკმაოდ გამარტივებულია, თუმცა მათი საქმიანობის განვითარებისთვის შესაბამისი ხელსაყრელი ბიზნეს-გარემო არაა შექმნილი ქვეყანაში.

მოკლედ ბიზნეს სექტორის საქმიანობაზე. საანალიზო პერიოდში (2012 წლის III და IV კვარტალი) საქართველოს ბიზნეს სექტორში ბრუნვამ (დარიცხულმა შემოსავლებმა საქონლისა და მომსახურების გაყიდვებიდან) შესაბამისად შეადგინა 10870,6 და 10969,8 მლნ ლარი, ანუ ამ პერიოდში აშკარა ზრდას ჰქონდა ადგილი. თუმცა საპირისპირო ტენდენცია გამოიკვეთა პროდუქციის გამოშვებაში. კერძოდ, იგი ამავე წლის III კვარტალის 5898,5 მლნ ლარიდან IV კვარტალში შემცირდა 5844,9 მლნ ლარამდე. გამომდინარე აქედან უხეშად რომ ვთქვათ, საპარლამენტო არჩევნების წინა და შემდგომ კვარტალებში ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურმა დაპირისპირებამ ნეგატიური გავლენა იქონია ბიზნეს სექტორში პროდუქციის გამოშვებაზე, მაგრამ უარყოფითი ზემოქმედება არ მოუხდენია ბრუნვაზე. ასეთი წინააღმდეგობრივი ვითარება შეიძლება აიხსნას იმით, რომ პროდუქციის ბრუნვის (გაყიდვის) შესახებ გარიგებები იდება დიდი ხნით ადრე და ნაკლებად არის დაკავშირებული საანალიზო პერიოდის მეორე ნახევარში გამოშვების მოცულობასთან.

ბიზნეს სექტორის საქმიანობის შედარებითი შეფასებისათვის შეიძლება დასაქმების მაჩვენებლის მოშველიებაც. საყურადღებოა, რომ 2012 წლის განმავლობაში ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა რაოდენობა ზრდის ტენდენციით ხასიათდებოდა. კერძოდ, I და II კვარტალში იგი შესაბამისად შეადგენდა 470,0 და 503,1 ათას კაცს, ხოლო, III და IV კვარტალში - 516,6 და 527,6 ათას კაცს. ანალოგიურ მდგომარეობას ჰქონდა ადგილი ბიზნეს სექტორში დაქირავებულთა რაოდენობის მხრივაც. 2012 წლის I და II კვარტალში დაქირავებულთა რაოდენობა შესაბამისად შეადგენდა 445,6 და 483,7 ათას კაცს, ხოლო, საპარლამენტო არჩევნების წინა და შემდგომ კვარტალში შესაბამისად 498,1 და 510,9 ათას კაცს. აქედან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ პოლიტიკურ დაპირისპირებას ყოფილ და ახალ ხელისუფლებას შორის ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა და დაქირავებულთა ზრდის ტენდენციაზე უარყოფითი გავლენა არ მოუხდენია, პირიქით, არჩევნების წინა და შემდგომ პერიოდებში აღნიშნული მაჩვენებელი ზრდის

ტენდენციით ხასიათდებოდა.

✓ **დღგ-ს გადამხდელ საწარმოთა ბრუნვა.** წინასწარჩევნო და პოსტსაარჩევნო თვეებში დღგ-ს ბრუნვა წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით ერთმანეთისაგან მნიშვნელოვნად განსხვავებულია. არჩევნების შემდგომ პერიოდში მისი სიდიდე არსებითად შემცირებულია. პოსტსაარჩევნო პერიოდში მთლიანი შიგა პროდუქტის მოცულობის შემცირება წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით, ბუნებრივია მნიშვნელოვნად განპირობებულია დღგ-ს ბრუნვის მოცულობის შემცირებით, რაც დადასტურებულია ოფიციალური სტატისტიკით. თუმცა უნდა ითქვას, რომ აღნიშნულ მაჩვენებელს, გარდა 2012 წლის დეკემბრის თვისა, არჩევნების შემდგომ თვეებში წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან ზრდის ტენდენცია ჰქონდა. ფაქტობრივად, დღგ-ს ბრუნვა შუალედური მაჩვენებელია, რომელსაც „საქსტატი“ იყენებს ეკონომიკური ზრდის წინასწარი მაჩვენებლის გასაანგარიშებლად. თქმა იმისა, რომ დღგ-ს ბრუნვის მაჩვენებლის წინა წლების შედარებისას კლების ტენდენცია მიანიშნებს ეკონომიკურ ან საბიუჯეტო კრიზისზე, ყოვლად გაუმართლებელია. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ „საქსტატი“ აღნიშნული მაჩვენებლის კორექტირებას ახდენს მთელი წლის განმავლობაში, რის გამოც თეორიული მაჩვენებელი არ შეიძლება მიჩნეულ იქნას დაზუსტებულ ციფრად. მაგ., 2013 წლის თებერვალში დღგ-ს გადამხდელ საწარმოთა ბრუნვის 0,6 პროცენტიანი ზრდა წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით არის წინასწარი საორიენტაციო ციფრი, რომელიც „საქსტატის“ მიერ დაზუსტდება და, როგორც წესი, მნიშვნელოვნად გაიზრდება.

✓ **სახელმწიფო ბიუჯეტი.** როგორც არჩევნების წინა, ასევე მის შემდგომ თვეებში სახელმწიფო ბიუჯეტში პროგნოზით გათვალისწინებულ შემოსავლების კლებას არ ჰქონია ადგილი. უფრო მეტიც, 2013 წლის პირველი კვარტალის ნაერთი ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლებმა შეადგინა 1,6 მლრდ ლარი, რითაც 63,5 მლნ ლარით გადააჭარბა 2012 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელს, ხოლო შემოსავლების გადამეტებამ ხარჯებზე (პროფიციტი) - 168 მლნ ლარით. 2013 წლის პირველი კვარტალის ბოლოს სახელმწიფო ხაზინის ანგარიშზე აკუმულირებული იყო 1,1 მილიარდი ლარი, რაც სრულ გარანტიას იძლევა დროულად შესრულდეს ბიუჯეტში განერილი ხარჯების დაფინანსება.¹ საბიუჯეტო შემოსავლების პროგნოზული მაჩვენებლების შესრულებიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ქვეყანაში ბიზნეს გარემო არაა გაუარესებული და არსებობს მისი გაუმჯობესების ყველა ნიშანი, თუ, რა თქმა უნდა, არ დამძიმდება პოლიტიკური დაპირისპირება ძველ და ახალ ხელისუფლებას შორის. აქ ერთ გარემოებას უნდა გაეცვას ხაზი. საქმე მდგომარეობს იმაში, რომ მთლიანი შიგა პროდუქტის მოცულობის შემცირების პირობებში საბიუჯეტო შემოსავლების ჩვევით გათვალისწინებული პარამეტრების შესრულება გარკვეული ეჭვის საფუძ-

1 **ხადური ნ.** საქართველოს ეკონომიკაში არავითარი პრობლემა და კრიზისის წინაპირობა არ არსებობს, <http://www.pirweli.com.ge/?menuid=8&id=24514>; **ონოფრიშვილი დ.** საბიუჯეტო კრიზისის სწორედ ამნისტია გამოიწვევს, <http://www.ghn.ge/news-81943.html>

ველს იძლევა. ამის ახსნა, ჩვენი აზრით, შემდეგნაირად შეიძლება. წინა ხელისუფლების დროს მათთან დაახლოებული ბიზნესი გათავისუფლდა რა წილებისაგან, მათ დაიწყეს გადასახადების კეთილსინდისიერად გადახდა სახელმწიფო ხაზინაში.

✓ **საბანკო სფეროს მთლიანი გამოშვება.** საბანკო სფეროში წარმოებული პროდუქტებისა და მომსახურების ერთობლიობა (მთლიანი გამოშვება) არჩევნების შემდგომ პერიოდში ისეთივე ცვალებადი დინამიკით ხასიათდება, როგორც წინასაარჩევნო თვეებში როგორც კომერციულ ბანკების, ასევე ეროვნული ბანკის ქრილში. უფრო მეტიც, 2012 წლის დეკემბერში ამ მაჩვენებელმა მნიშვნელოვნად გადააჭარბა არჩევნებამდელი პერიოდის პიკურ მაჩვენებელს. ამრიგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქვეყნის მონეტარულ სექტორში მდგომარეობა სტაბილურია და ჯერჯერობით არ არსებობს მისი გაუარესების არანაირი საფუძველი.

✓ **პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები.** ცნობილია, რომ ეკონომიკურად სუსტი ქვეყნებისთვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას. საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 2004-2004 წლებში წლიურად ნახევარ მილიონად აშშ დოლარს არ აღემატებოდა. 2006 წელს საკმაოდ სწრაფად გაიზარდა და შეადგინა 1,2 მლრდ აშშ დოლარი, ხოლო 2007 წელს პიკს მიაღწია და 2,1 მლრდ აშშ დოლარს გაუტოლდა. შემდგომ წლებში დაიწყო კლება და მხოლოდ 2011 წელს მილიარდს მცირედით გადააჭარბა. 2012 წელს კვლავ დაიწყო კლება და წინასწარი მონაცემებით, 865,2 მლრდ აშშ დოლარი შეადგინა. ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ უკანასკნელ წლებში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობის დინამიკას არ ჰქონდა მკვეთრად გამოხატული ზრდის ტენდენცია და იგი წლიდან წლამდე ხასიათდებოდა ზრდისა და კლების მონაცვლეობით ანუ ტურბულენტური ხასიათის იყო.

რაც შეეხება 2012 საარჩევნო წელს, აქ მდგომარეობა შემდეგნაირად გამოიყურებოდა. მესამე კვარტალში (არჩევნებამდე) საქართველოში შემოსულმა პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციამ შეადგინა 195,4 მლნ აშშ დოლარი, რაც თითქმის 2-ჯერ ჩამორჩება 2011 წლის ანალოგიური პერიოდის მაჩვენებელს (317,0 აშშ დოლარი). ამავე წლის მეოთხე კვარტალში (არჩევნების შემდგომ) მან შეადგინა 181,1 მლნ აშშ დოლარი, რაც ასევე დაახლოებით 2-ჯერ ნაკლებია წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან (342,6 მლნ აშშ დოლარი). გამომდინარე ზემოაღნიშნულიდან შეიძლება ვთქვათ, რომ უცხოური ინვესტიციების კლების ტენდენცია ჩამოყალიბდა საპარლამენტო არჩევნებამდე, ხოლო არჩევნების შემდგომ ეს ტენდენცია შენარჩუნდა უფრო გაღრმავებული სახით.

ინვესტიციურ გარემოზე და უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების მოზიდვაზე მოქმედი ნეგატიური ფაქტორები საქართველოში არშემდგარი პოლიტიკური კოჰაბიტაციის პირობებში მრავალფეროვანია, რომელთა შორის უნდა აღინიშნოს შემდეგი:

✓ **ცრუ ინფორმაციის გავრცელება.** სახელმწიფო ინტერესების საზიანოდ ვიწრო პარტიული ინტერესებიდან გამომდინარე, ქვეყანაში მიმდინარე ეკონომიკური რეფორმების შესახებ ცრუ, დაუზუსტებელი ინფორ-

მაციის გავრცელება აფრთხობს როგორც შიდა, ასევე უცხოურ ინვესტორებს. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ინვესტიციები ადვილად მიედინება აღმავალი ეკონომიკისკენ. ეს უკანასკნელი კარგად ჰქონდა გაცნობიერებული წინა ხელისუფლებას და არ იშურებდა ფინანსებს, ხშირ შემთხვევაში ცრუ პოზიტიურ ინფორმაციასაც იყენებდა, რათა წარმატებულად წარმოეჩინა საქართველოს ეკონომიკა საერთაშორისო სივრცეში. თუმცა, ოპოზიციაში აღმოჩენისთანავე, არსებითად შეცვალა ტაქტიკა და პოლიტიკური დივიდენდების მოპოვების მიზნით დაიწყო ცრუ ნეგატიური ინფორმაციის გავრცელება. პოლიტიკური რეიტინგის მოპოვების მიზნით სახელმწიფო ინტერესების შენიღვა, ჩვენი აზრით, ღალატის ტოლფასია. 2013 წლის იანვარში ნაციონალური მოძრაობის საგანგებო განცხადება საბიუჯეტო კრიზისის დაწყების შესახებ¹, რომელიც არანაირად რად არ იყო არგუმენტირებული და არ შეესაბამებოდა რეალურ სურათს, მიზნად ისახავდა საზოგადოებაში პანიკის შექმნას, აგრეთვე მიმართული იყო იქითკენ, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობისა და უცხოელი ინვესტორებისთვის მიეცათ სიგნალი უმრავლესობით მოსული ახალი ხელისუფლების მხრიდან განხორციელებული სახელმწიფო მენეჯმენტის არაეფექტიანობის შესახებ. ქვეყნის ინტერესების საზიანოდ ხელისუფლებაში ტრიუმფალური დაბრუნებისათვის ნებისმიერი მეთოდის გამოყენება დაუშვებელი და საზიანოა.

✓ **კრიმინოგენური ვითარება.** ინვესტიციური აქტივობა ბევრად არის დამოკიდებული ქვეყანაში არსებულ სამართლებრივ ნესრიგზე. ამ მხრივ, წინა ხელისუფლებამ უზრუნველყო საკმაოდ ხელსაყრელი გარემოს ჩამოყალიბება, მინიმუმამდე დაიყვანა კრიმინალური ქმედებები (ქურდობა, ყაჩაღობა და ა.შ.), რაც ხელს უწყობდა ამ კუთხით ჯანსაღი ბიზნეს-გარემოს ფორმირებას. თუმცა ქვეყანაში მოსახლეობის უმრავლესობის აზრით წინა ხელისუფლება ფართოდ იყენებდა შერჩევით სამართალს, რის გამოც ძალიან ბევრი პატიმარი უსამართლოდ იხდიდა სასჯელს. ამ გარემოებამ დღის ნესრიგში დააყენა ფართო ამნისტიციის, ათასობით პატიმრის გათავისუფლების საკითხი. **დამარცხებული პოლიტიკური პარტიის ლიდერებმა ისარგებლეს რა ამ ამ სიტუაციით, არწმუნებდნენ საერთაშორისო საზოგადოებას და, მათ შორის, უცხოელ ინვესტორებსაც, რომ ათასობით პატიმრის გათავისუფლება სერიოზულ საფრთხეს შეუქმნიდა როგორც საზოგადოებას, ასევე ბიზნესს. ამ გარემოებამ მნიშვნელოვნად შეაყვანა შიდა და გარე ინვესტიციები, გადაიყვანა ისინი გრძელვადიანი მოლოდინის რეჟიმში.** ფაქტობრივად ამნისტიციას არ გამოუწვევია კრიმინოგენული მდგომარეობის გართულება, თუმცა, იმის გამო, რომ ოპოზიცია მიზანმიმართულად აპელირებს ბიზნეს-გარემოს გაუარესებაზე, გარე ინვესტორების გარკვეული ნაწილის მხრიდან გადანყვეტილებების მიღებამ მაინც გადაინია დროში. ფულს, ინვესტიციას უყვარს სინყნარე და სიმშვიდე. ცნობილია, რომ თავისუფალი კაპიტალი ბიზნესის ფრთხილი და მშიშარა კომპონენტია. იგი, თუ თოფი გავარდა ან ჯანყი დაიწყო, სხვა მხარეს მიდის,

1 **ვანო მერაბიშვილი.** ქვეყანაში საბიუჯეტო კრიზისის პროგნოზირება, <http://www.netgazeti.ge/GE/105/News/16219/>

უფრო მეტიც, ასეთ ქვეყანაში შემოსული კაპიტალი ინყებს უფრო მყუდრო ადგილის ძებნას და ბაზირდება სტაბილურ რეგიონში.

✓ **პოლიტიკური სტაბილურობა.** შიდა და გარე პირდაპირი ინვესტიციების მოზიდვაზე ნეგატიურ გავლენას ახდენს ქვეყანაში შექმნილი არასტაბილური პოლიტიკური მდგომარეობა, რაც საერთაშორისო პრაქტიკით არის დადასტურებული. ქართველ მკვლევართა და ექსპერტთა ერთი ნაწილის აზრით, უცხოური ინვესტიციების შემოღინებაზე ქვეყანაში შექმნილი პოლიტიკური არასტაბილურობა ვერ მოახდენს გავლენას¹, რის არგუმენტად მოყავთ ზოგიერთი განვითარებული ქვეყნის მაგალითი. ვერ დავეთანხმებით ამგვარ მოსაზრებას იმ მოტივით, რომ, განვითარებული ქვეყნის ეკონომიკა, სადაც მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს საბაზრო ურთიერთობებს, არაშედარებადია ჯერ კიდევ ფეხაუმიდგარ საქართველოს ეკონომიკასთან. მცირე ზომის ქვეყნებში ნებისმიერი პოლიტიკური და სოციალური დისბალანსი პირდაპირ აისახება როგორც უცხოელი, ასევე ადგილობრივი ინვესტორების ქცევაზე და საინვესტიციო რისკებზე. დასაშვებია, რომ მოკლევადიანმა არასტაბილურობამ მართლაც არ მოახდინოს სერიოზული გავლენა ეკონომიკურ ქცევაზე, მაგრამ როდესაც იგი მუდმივ და განუზღვრელ ხასიათს ღებულობს, როგორც ამას ადგილი აქვს თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში, იზრდება რისკ-ფაქტორები და, შესაბამისად, ინვესტიციურ აქტივობაზე მისი გავლენის ხარისხი მნიშვნელოვნად იზრდება. ინვესტორი და მით უმეტეს უცხოელი, კაპიტალდაბანდებებზე გადანყვეტილებას ემოციებით არ ღებულობს, მისთვის მთავარია სტაბილური გარემო.

✓ **საკუთრების დაცულობა.** ქონებრივი უფლებების დაცულობის ხარისხი ინვესტიციური რისკის ერთ-ერთი ყველაზე მთავარი ინდიკატორია. საქართველოში სახელისუფლებო ცვლილებების შემდგომ საზოგადოებისათვის ცნობილი გახდა წინა ხელისუფლების მიერ ქონების ძალადობრივი გზით ჩამორთმევის მასიური ფაქტების შესახებ. ახალი ხელისუფლებისათვის ამ პრობლემის დარეგულირება ერთ-ერთი უმწვავესი პრობლემა გახდა². ნაციონალური ხელისუფლება მაქსიმალურად ამარტივებდა ბიზნესის დაწყების პროცედურებს, რაც ერთგვარად ასტიმულირებდა უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას. საერთაშორისო ინვესტორები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ ბიზნესის კეთების სიმარტივის კუთხით ქვეყნისათვის მინიჭებულ რეიტინგს. ამ უკანასკნელით საქართველო უკანასკნელ წლებში მსოფლიო ქვეყნების პირველ ათეულში ფიგურირებდა. თუმცა ბიზნესის დაწყება ერთია, ხოლო მისი განვითარება სხვა და უფრო რთული საკითხია. როგორც ჩანს, სარეიტინგო სამსახურებს არ ჰქონდათ რეალური ინფორმაცია ბიზნესის ქვეყნის შიდა სამზარეულოს შესახებ, სადაც საყოველთაო ხასიათი ჰქონდა ქონებისა და

წილების უკანონო ჩამორთმევას და ხელისუფლებასთან დაახლოებულ პირებზე გადაფორმებას. ახალმა ხელისუფლებამ საამქარაოზე გამოიტანა წინა ხელისუფლების მიერ ბიზნესის სახელმწიფოს მხრიდან დაყარალების უამრავი ფაქტი. ყოველივე ამან გაზარდა ინვესტიციური რისკის ალბათობა და გაზარდა სიტუაციის დარეგულირების მოლოდინის დროითი ლაგა. **მანამ, სანამ არ მოწესრიგდება ქონებრივი დავები, სასამართლოს ან არბიტრაჟის მეშვეობით არ დაუბრუნდება აქტივები ფაქტობრივ მესაკუთრებს, უცხოელი ინვესტორები სიფრთხილით მოეკიდებიან ინვესტირებას საქართველოში.** ამ პრობლემის დასაძლევად საჭიროა შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელება, რომლითაც მოხდება ქონებრივი უფლებების გარანტიების უზრუნველყოფა.

რომალი წინასაარჩევნო ეკონომიკური დაპირებები შეასრულა და ვერ შეასრულა ხელისუფლებამ?

მსოფლიო საარჩევნო პრაქტიკაში მიღებულია, რომ არჩევნებს იგებს ის პოლიტიკური გაერთიანება, რომელიც საზოგადოებაზე გასცემს ყველაზე პრიორიტეტულ და მოთხოვნად პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ დაპირებებს და დააჯერებს ამომრჩეველს მათი შესრულების შესაძლებლობებში. თუმცა, როგორც წესი, დაპირებები ყოველთვის აჭარბებს შესაძლებლობებს, ამიტომაც ისტორიაში ნაკლებად თუ მოიძებნება სახელმწიფო, რომლის მოსახლეობა კმაყოფილი იყოს თავისი სახელმწიფო მოხელეების საქმიანობით. არც საქართველო ამ მხრივ გამოხატავს. დღემდე არჩევნებში გამარჯვებულ პოლიტიკურ პარტიებს “მრგვალ მაგიდას”, “მოქალაქეთა კავშირს”, “ნაციონალურ მოძრაობას” თავისი საარჩევნო დაპირებების უდიდესი ნაწილი ვერ, ან არ შეუსრულებია. მაგალითად, შეიძლება დასახელდეს “ნაციონალური მოძრაობის” ისეთი შეუსრულებელი ეკონომიკური და სოციალური ხასიათის დაპირებები, როგორც იყო: **უმუშევრობის პრობლემის მოგვარება; საქართველო სიღარიბის გარეშე; ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობა; პენსია 100 აშშ დოლარის მოცულობით; საქართველოს გადაქცევა მსოფლიო ფინანსურ ცენტრად და სხვა.**

ძალიან დიდი სარისკო საქმეა არჩევნებში გამარჯვებული კოალიცია “ქართული ოცნების” ხელისუფლების მიერ მოკლე დროში განხორციელებული ეკონომიკური რეფორმების შედეგების შეფასება, თუმცა იგი აუცილებელია, რათა დროულად და ობიექტურად იქნას გამოვლენილი მისი ძლიერი და სუსტი მხარეები და დაისახოს არსებული გამოწვევების დაძლევის კონკრეტული გზები.

მიუხედავად ქვეყანაში შექმნილი პოლიტიკური და სოციალური დაძაბულობისა, ქვეყნის ახალმა პარლამენტმა და მთავრობამ მისი საქმიანობის პირველ 6 თვეში წინასაარჩევნო პროგრამის საკმაოდ დიდი ნაწილი შეასრულა. კერძოდ:

✓ **ელექტროენერჯის ტარიფი შემცირდა 21-27%-ით, სანავის ფასი — 10%-ით, ფარმაცევტულ**

1 **თვალჭრელიძე ს., სილაგაძე ა., შემელიძე პ.** ინვესტორებს გაფიცვა და საპროტესტო გამოსვლა არ დააფრთხობს, http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=3&id_artc=12937

2 **კვირიკაშვილი გ.** პრივატიზაციის შედეგების გადახედვა და უკვე გაფორმებული ხელშეკრულებების გადასინჯვა აღარ იგეგმება, <http://ghn.ge/news-86844.html>

ნაწარმზე ფასი — 30-70%-ით, პურზე-5-10%-ით, შაქარზე-15-20%-ით.

✓ 2013 წლის პირველი აპრილიდან პენსია გახდა 125 ლარი, ხოლო 1 სექტემბრიდან — 150 ლარამდე გაიზარდა.

✓ პირველი ივლისიდან გაორმაგდება სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის (57 ათას ქულამდე) ფულადი დახმარება.

✓ ყველა კატეგორიის მოქალაქე უზრუნველყოფილ იქნა საბაზისო სადაზღვევო პაკეტით.

✓ ბიზნესი გათავისუფლდა სახელმწიფო და პარტიული ზენოლისგან.

✓ შემოღებულ იქნა დაუბეგრავი მინიმუმი. წლიურად 6 ათასამდე შემოსავლების მქონე პირები არ დაიბეგრებიან საშემოსავლო გადასახადით.

✓ მიღებულ იქნა გამჭვირვალე და უსაფრთხო ბიუჯეტი. მნიშვნელოვნად შემცირდა ჯარიმების მოცულობა, კეთილსინდისიერი გადახდელის ჯარიმებისგან გათავისუფლების უფლება საგადასახადო სამსახურთან (დავის განმხილველი კომისია) ერთად სასამართლოსაც მიეცა, საგადასახადო დავალიანების გადახდევინების გადავადების ერთწლიანი ვადა 3 წლამდე გაიზარდა, გაუქმდა კერძო საგადასახადო ინსპექტირების ინსტიტუტი, რაც ხშირად უსამართლო დაჯარიმებას იწვევდა.

✓ დაიწყო სახელმწიფო საგარეო ვალის შემცირება. 2013 წელს იგი 200 მლნ აშშ დოლარით შემცირდება. მომავალში მთავრობა საგარეო ვალს მხოლოდ ინფრასტრუქტურული პროექტებისთვის აიღებს;

✓ დაიწყო საბანკო კრედიტებზე საპროცენტო განაკვეთების შემცირების პროცესი;

✓ გაიზარდა საჯარო სკოლის მასწავლებელთა შრომის ანაზღაურება, სკოლის მოსწავლეებისთვის სახელმძღვანელოები უფასო გახდა;

✓ ამოქმედდა ჯანმთელობის დაცვის სახელმწიფო პროგრამა. ჯანდაცვას, როგორც პრიორიტეტულ მიმართულებას წინა წელთან შედარებით 76%-ით გაეზარდა ბიუჯეტი.

✓ დაიწყო მოლაპარაკებები ახალი ინვესტიციების მოსაზიდად მეტალურგიაში (205 მლნ ლარი) და ფოთის პორტის ახალი ქარხნის მშენებლობისთვის აზერბაიჯანიდან (სავარაუდოდ 1 მლრ აშშ დოლარის მოცულობით).

✓ წარმატებით მიმდინარეობს რუსეთის ფედერაციასთან სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით ვაჭრობის დარეგულირების პროცესი.

✓ სოფლის მეურნეობის დარგი წინა პლანზე იქნა წამოწეული და მისი ბიუჯეტი გაიზარდა 60%-ით, შეიქმნა 1 მილიარდიანი ფონდი. 2013 წლის თებერვალში ამუშავდა მცირემინიან ფერმერთა ხელშეწყობის პროგრამა, რომელიც სოფლის მეურნეობის ფონდიდან დაფინანსდება.

✓ მასშტაბური სამუშაოები მიმდინარეობს სოფლის მეურნეობის განვითარების მიმართულებით. დაახლოებით 640 ათასამდე მიწის მესაკუთრეს დაურიგდა ბარათები (ვაუჩერები) სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოების შესასრულებლად (მიწის მოხვნა, გაფხვიერება, ინვენტარისა და ნედლეულის შექმნა და

სხვა). ევროკავშირმა სოფლის მეურნეობის განვითარების პროექტის ფარგლებში საქართველოს გამოუყო 40 მლნ ევრო. დაიწყო მილიონზე მეტ მსხვილფეხა საქონლის ვაქცინაცია, კერძო სექტორის პირუტყვის აღწერა, ამუშავდება მცენარეთა მავნებლობისგან დაცვის პროგრამა. იმის გამო, რომ მიწების 70%-მდე არ იყო რეგისტრირებული, განხორციელდა მიწის მესაკუთრეთა აღწერა, შეიქმნა საინფორმაციო ბაზა. მომზადდა 900-მდე ტრაქტორისტ-მემენქანე, გამოიყო თანხა 350 მძიმე სასოფლო-სამეურნეო მექანიზაციის ტექნიკის, 1700 მოტობლოკისა და ამდენივე მისაბმელის შესაძენად. დაიწყო სოფლად საინფორმაციო-საკონსულტაციო სამსახურების შექმნა. ასეთი სამსახურები უკვე შექმნილია 54 მუნიციპალიტეტში, სადაც დასაქმდა 250 სპეციალისტი. 2013 წელს ირიგაციისა და დრენაჟის რეაბილიტაციისთვის გამოიყო 54 მლნ ლარით მეტი თანხა (2011 წელს 10 მლნ იყო). მიმდინარეობს არხების რეაბილიტაცია მარნეულში, გარდაბანში, მცხეთაში, საგარეჯოში, ქარელში, კასპში. დაიწყო სარწყავი არხების განმენდის სამუშაოები სხვადასხვა რეგიონებში¹.

✓ ამოქმედდა შეღავათიანი აგროკრედიტების პროგრამა. დაიწყო სამკომპონენტო კრედიტების გაცემა. პირველი კომპონენტი გამოიწვევს მცირე ფერმერებისთვის და გულისხმობს სასაქონლო განვადებას 5 ათას ლარამდე. იგი 6 თვემდე უპროცენტოა, ხოლო შემდეგ ყოველ მომდევნო თვეში 3 პროცენტიანია. მეორე კომპონენტი გულისხმობს 8 პროცენტიან კრედიტს 5-დან 10 ათას ლარამდე 2 წლის ვადით საშუალო და მსხვილი ფერმერებისთვის. მესამე კომპონენტის ფარგლებში სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებზე გაიცემა 1 მილიონამდე 3 პროცენტიანი კრედიტი 7 წლის ვადით. სხვაობა საბაზრო საკრედიტო პროცენტსა და შეღავათიან პროცენტებს შორის დაიფარება სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდიდან. დღეისათვის შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტში მონაწილეობას ლეზულობს 11 კომერციული ბანკი და 2 მიკროსაფინანსო ორგანიზაცია.²

✓ ეკონომიკის აღორძინება-განვითარების მიზნით მთავრობის ინიციატივით დაიწყო საინვესტიციო ფონდების შექმნის პროცესი. დიდი ამოცანები დაეკისრა წინა ხელისუფლების მიერ 2011 წელს ჩამოყალიბებულ საპარტნიორო ფონდის სამართალმემკვიდრეს-სუვერენულ ფონდს, რომელმაც უნდა მოიზიდოს 2 მილიარდი აშშ დოლარის მოცულობის ინვესტიცია და განახორციელოს სტრატეგიული პროექტები. მის მართვაში გათვალისწინებულია მსოფლიოში ცნობილი საინვესტიციო ბანკი IP Morgan-ის ჩართვა. ჭფონდის შემოსავლების წყარო იქნება როგორც უცხოეთიდან მიღებული ინვესტიციები, ასევე სახელმწიფო კომპანიების (რკინიგზა, ნავთობისა და გაზის კოორპორაცია და სხვა) დივიდენდები და ინვეს-

1 კირვალიძე დ. პირველად ისტორიაში სოფლის მეურნეობა სახელმწიფო პრიორიტეტია, <http://www.ambebi.ge/sazogadoeba/70751-dasvith-kirsvaslisdze-qpirsveslad-issstosrisasshi-soflis-mesurnesosba-saskhelsmtsifos-prisosristestisaq.html>

2 შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტი, <http://moa.gov.ge/?p=2617>

ტიციები. ჭფონდი ინვესტიციებს განახორციელებს ენერჯეტიკაში, აგრობიზნესში, ინფრასტრუქტურაში და სანარმოთა მშენებლობაში.¹

✓ გათვალისწინებულია აგრეთვე მცირე ზომის ინვესტიციური ფონდის შექმნა, რომელიც მიმართული იქნება ახალგაზრდული პროექტებისა და კრეატიული ბიზნესის ნახალისებისკენ. ჩგარდა ამისა შეიქმნება კერძო საინვესტიციო ფონდი, რომელიც უცხოეთიდან შემოსულ ინვესტიციებს გაუწევს თანდაფინანსებას.

✓ დაიწყო ახალი და გრძელდება ადრე დაწყებული ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება. 2013 წელს ინფრასტრუქტურულ პროექტებზე დაიხარჯება 935 მლნ ლარი ანუ 235 მლნ ლარით მეტი ვიდრე 2012 წელს დაიხარჯა. ამასთან გრძელდება ყველა ადრე დაწყებული მცირე, საშუალო და მსხვილი პროექტი და დაიწყო ახალი პროექტებიც. უარი ეთქვა მხოლოდ ქ. ლაზიკის მშენებლობის პროექტს, მისი საპროექტო და ფინანსური უზრუნველყოფის არარსებობის გამო. მიმდინარე წელს დასრულდება 250 კმ საავტომობილო გზის, 30 ხიდის, და 3 გვირაბის რეაბილიტაცია, გაგრძელდება რუის-აგარის საავტომობილო გზის, აგარა-გომის შემოვლითი გზის, ზესტაფონი-ქუთაისის მონაკვეთის, ქუთაისის შემოვლითი გზის, ქობულეთის შემოვლითი გზის, დაიწყება სამტრედია-გრიგოლეთის გზის და სხვა გზების მშენებლობა-რეაბილიტაცია. წყალმომარგების სისტემის სარეალიზაციო-სამშენებლო სამუშაოები დაწყებულია 25 ქალაქში. იძულებით გადაადგილებულ პირთათვის შენობების ასაშენებლად დაიხარჯება 55 მლნ ლარი.² აღსანიშნავია, რომ რეგიონული ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება 2013 წლის პირველ კვარტალში უფრო სწრაფი ტემპით მიმდინარეობს 2012 წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით. კერძოდ, ინფრასტრუქტურულ მშენებლობებზე განეული ხარჯების საკასო შესრულებამ 2013 წლის პირველ კვარტალში შეადგინა 87,2 მლნ ლარი, მაშინ, როდესაც 2012 წლის ამავე პერიოდში იგი 55,3 მლნ ლარს შეადგენდა ანუ ზრდამ შედგინა 36 პროცენტი.³

✓ არსებითად შეიცვალა რეგიონებში განსახორციელებელი ფონდიდან პროექტების დაფინანსების პროცედურა. რეგიონებიდან და მუნიციპალიტეტებიდან სათანადო კრიტერიუმებით წარმოდგენილი პროექტები განიხილება და შეირჩევა სამთავრობო კომისიის მიერ და არა ერთპიროვნულად, როგორც ამას ადრე ჰქონდა ადგილი. ფონდიდან მიღებული თანხის მიზნობრივ ხარჯვაზე დაწესებულია მკაცრი მონიტორინგი. თითოეული პროექტის შემსრულებე-

ლი ფირმა შეირჩევა ობიექტური ტენდერის მეშვეობით და არა ერთ პირთან მოლაპარაკებით, როგორც ამას ადგილი ჰქონდა წინა პერიოდში, რაც კორუფციის მაღალ რისკს შეიცავდა. ასევე დაგეგმილია მშენებლობის ტექნოლოგიური ვადების დაცვა, რაც გამორიცხავს უხარისხო მშენებლობებს და იერიშობანას პოლიტიკური ქულების ჩანერის მიზნით.

✓ შეიქმნა დემოგრაფიული აღორძინების ფონდი, რომლის მიზანია ქვეყანაში შექმნილი მძიმე დემოგრაფიული ვითარების დარეგულირება და უპირველეს ყოვლისა, შობადობის გაზრდა. ამ მიზნით გათვალისწინებულია ყოველ მესამე შვილზე ყოველთვიური დაფინანსების პროგრამის ამოქმედება.

✓ აქტიური მუშაობაა დაწყებული ადგილობრივი თვითმმართველობების პოლიტიკური, ეკონომიკური და ინსტიტუციონალური მოწყობის ახალი რეფორმისტული სტრატეგიისა და შესაბამისი სამოქმედო პროგრამის ფორმირებისა და იმპლემენტაციის მიმართულებით;

✓ საყურადღებოა, რომ ხელისუფლებამ აქტიური მუშაობა დაიწყო ქვეყნის შიდა სახელმწიფო ვალად აღიარებული ძველი საბჭოთა ანაბრების მოსახლეობისთვის დაბრუნების საკითხზე, რასაც არ ითაღისწინებდა მმართველი ხელისუფლების არც წინასაარჩევნო დაპირება და არც სამთავრობო პროგრამა.

ახალი ხელისუფლების მიერ განხორციელებული ეკონომიკური რეფორმების ზემოქანთოვლილი არასრული ნუსხა შეიძლება ერთი შეხედვით წინასაარჩევნო დაპირებების უმნიშვნელო ნაწილად მოგვეჩვენოს, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ ქვეყანაში შექმნილ პოლიტიკურ დაპირისპირებას და წინა ხელისუფლების მხრიდან წესების გარეშე ბრძოლას არა სახელმწიფო ინტერესებიდან, არამედ სკამების დასაბრუნებლად, შეიძლება ითქვას, რომ ახალმა ხელსუფლებამ ამ მოკლე დროში საკმაოდ გაბედული ნაბიჯები გადადგა. ის რაც გაკეთდა არის არა ნუთიერი ეკონომიკურ ეფექტის მომცემი, არამედ მიმართულია გრძელვადიან პერიოდში სტაბილური და მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისკენ. ამავე დროს ძნელია მიღებული გადაწყვეტილებების ეფექტიანობის წინასწარ განსაზღვრა, რადგან ამისათვის საჭიროა მათი პრაქტიკული იმპლემენტაციის შედეგების დროში გამოცდა. არ არის გამორიცხული, რომ დაშვებულია გარკვეული შეცდომები, რომლებმაც შეიძლება თავი იჩინონ უახლოეს ან შორეულ მომავალში.

ამავე დროს უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს წინასაარჩევნო დაპირებებისა და სამთავრობო პროგრამის საკმაოდ დიდი ჩამონათვალი, რომლებიც ჯერჯერობით რეაგირების გარეშეა და ხელისუფლების (ამ შემთხვევაში პარლამენტისა და მთავრობის) მომავალ სამოქმედო გეგმაში რჩება. წინასწარ უნდა შევნიშნოთ, რომ დედამიწაზე არ არსებობს სახელმწიფო, სადაც ხელისუფლების სათავეში მოსულ პოლიტიკურ პარტიას პირნათლად შეესრულებინოს ამომრჩევლებისთვის მიცემული შეპირებები. ეს უკანასკნელი განპირობებულია სხვადასხვა ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორებით და პირობებით. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ ნებისმიერი პოლიტიკური პარტია წინასაარჩევნო მარათონში ცდილობს ამომრჩევლების ისეთნაირი დაპირებებით და-

1 კოვზანაძე ი. სუვერენული ფონდის საინვესტიციო პორტფელი ეკონომიკის თითქმის ყველა მნიშვნელოვან მიმართულებას მოიცავს, "ბანკები და ფინანსები", 2013, №319.

2 ნარმანია დ. არც ერთი პროექტი არ შეჩერებულა, <http://www.kvirispalitra.ge/economic/16536-davith-narmania-arcerthi-proeqti-ar-shecherebula.html>

3 ნარმანია დ. შარშანდელ შედეგებს ყველა პარამეტრებით გადავაჭარბეთ, გაზ., "რეზონანსი", 2013, 24 აპრილი, №107 (7394).

მუხტვას, რომელთა ნაწილი არ არის უზრუნველყოფილი არანაირი რესურსული შესაძლებლობებით, მაგრამ იგი მიზნის მიღწევის ძლიერ ინსტრუმენტს წარმოადგენს. ასეა ეს ყველა ქვეყანაში და, რა თქმა უნდა, საქართველოშიც. ამიტომაც, ჩვენ შორსა ვართ იმ აზრისგან, რომ კოალიცია “ქართული ოცნება” დათქმულ დროში სრულად შეძლებს ყველა იმ დაპირების შესრულებას, რომელიც მან გასცა ამომრჩევლებზე. მეორე მხრივ, ცხოვრება წინ მიდის, პოლიტიკური და ეკონომიკური მოვლენები სწრაფად იცვლება, თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში წარმოიშობა ახალი უფრო მნიშვნელოვანი პრობლემები და გამოწვევები, რის გამოც ადრე პრიორიტეტულად მიჩნეული საკითხები უკანა პლანზე გადაიწევენ ხოლმე.

მეორე მნიშვნელოვანი გარემოება, რომელსაც უთუოდ უნდა გაეჩინოს ანგარიში, არის დროის ფაქტორი. ქვეყნის წინაშე დაგროვილი მრავალრიცხოვანი პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების ერთბაშად, ერთი “ხელის მოსმით” გადაჭრა მოკლე დროში შეუძლებელია არა თუ ისეთი ღარიბი და დემოკრატიულად განუვითარებელი ქვეყნისთვის როგორც საქართველოა, არამედ ინდუსტრიულად მაღალგანვითარებული ქვეყნებისთვისაც კი. ეკონომიკა თავისი ბუნებით ინერციულ-გენეტიკური ბუნებისაა და მას არ ახასიათებს ნახტომისებრი განვითარება. რომ არსებობდეს მყისიერად, მოკლე დროში ყველა პრობლემის გადაჭრის შემძლე “სტრატეგია”. “პროგრამა”, “სამუშაო გეგმა” (“ჯადოსნური ჯოხი”), მაშინ მსოფლიოში არ იქნებოდა ომები, კრიზისები და კაცობრიობა უპრობლემოდ იცხოვრებდა. გამომდინარე აქედან, როდესაც ფასდება მთავრობის მიერ განეული ძალისხმევა ეკონომიკის განვითარების კუთხით, უთუოდ უნდა იქნას გათვალისწინებული იმ დროის ხანგრძლივობა, რომლის განმავლობაში შესაძლებელი იქნებოდა ამა თუ იმ პრობლემის პრაქტიკულად გადაჭრა.

მესამე ფაქტორი, რომელიც ასევე უნდა იქნას გათვალისწინებული პოსტსაარჩევნო პერიოდში ხელისუფლების ეკონომიკური საქმიანობის შეფასებისას, არის ის თავისებურებები, რომელიც თან ახლავს სახელისუფლებო ბერკეტების გადაცემის პროცესს. განვითარებულ ქვეყნებში იგი არაა მტკიცე, რადგან არსებობს ამის დიდი ტრადიცია და გამოცდილება. საქართველოში კი სახელისუფლებო ბერკეტების დათმობა აღიქმება ტრადიციულად, რადგან ამას თან ახლავს იმ კანონიერი და უკანონო პრივილეგიების დაკარგვა, რომლითაც სარგებლობდა ესა თუ ის ხელისუფლება. დღევანდელ საქართველოს პირობებში ამას ემატება ისიც, რომ ახალმა ხელისუფლებამ დღის შუქზე გამოიტანა ის ეკონომიკური და სხვა სახის დანაშაულობანი, რომელიც ჩაიდინა წინა ხელისუფლებამ. აქედან ბუნებრივია, რომ ყოფილი ხელისუფლების მხრიდან წინა პლანზე წამოიწია თვითგადარჩენის ინსტიტუტმა და მისმა ყველაზე ანგაჟირებულმა ნაწილმა თავდაცვის იარაღად მიიჩნია შეტევის სტრატეგია. ასეთ ვითარებაში სრულყოფილი რეფორმების განხორციელება ეკონომიკის ყველა სფეროში პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო. მოკლედ რომ ვთქვათ, ერთი ხელიდან მეორე ხელში ძალაუფლების გადაცემის პროცესი, ანუ

გარდამავალი პერიოდი ეკონომიკურ განვითარებაზე ნეგატიურად აისახა.

მიუხედავად ზემოაღნიშნული ობიექტური ფაქტორებისა, არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ იმ სუბიექტურ ასპექტებს, როლებმაც განაპირობეს ზოგიერთ მნიშვნელოვან წინასაარჩევნო დაპირებებზე ხელისუფლების სუსტი ან დაგვიანებული ძალისხმევა. საზოგადოებას უკვე გაუჩნდა სამართლიანი კითხვები ეკონომიკის მთელ რიგ აქტუალურ საკითხებზე, რომლის განხორციელებას ელოდა კოალიცია “ქართული ოცნებას” მხრიდან. ამ კუთხით საზოგადოებრივ ინტერესს ინვესტს საკითხთა ფართო წრე, რომელთა შორის განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს შემდეგი:

✓ **არ გადადგმულა ნაბიჯები ბიზნესის ხელოვნური მონოპოლიისგან გასათავისუფლებლად, რაც ხელს უშლის თავისუფალი მენარმეობის განვითარებას. დროულად ვერ მოხერხდა 2012 წლის დეკემბერში შექმნილი კონკურენციისა და სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს ფუნქციების კანონით დარეგულირება, მისთვის ბაზრის მონიტორინგის ფუნქციის მინიჭება. მსხვილი ბიზნესი კვლავაც წარმოდგენილია მონოპოლიური, კარტელური გაერთიანებების სახით, რომლებიც თავიანთ პირობებს კარნახობენ ბაზარს და ფართო მოხმარების საქონელსა და მომსახურებაზე აწესებენ გაზრდილ მაღალ ფასებს. განსაკუთრებით ეს ეხება ნავთობპროდუქტების, მინერალური წყლების და მომპოვებელი მრეწველობის ბიზნესს;**

✓ **არ გატარებულა სათანადო ღონისძიებები საკუთრების დაცვის, წარსულში ამ სფეროში ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედებების სამართლებრივი შეფასების, აგრეთვე მომავალში საკუთრებისა და ბიზნეს-გარიგებების დაცულობის, მათი ხელშეუხლებლობის უზრუნველყოფის მიმართულებით. დაგვიანდა მუშაობა საკუთრებაში არსებული ქონების ინვეტარიზაციისა და საკუთრების (განსაკუთრებით მიწის) ეროვნული უსაფრთხოების დაცვის კუთხით (უნდა აღინიშნოს, რომ დაიწყო მიწის უცხოელებზე გაყიდვის პრობლემის დარეგულირების პროცესი);**

✓ **ერთ-ერთ ყველაზე მტკიცე ულ საკითხად რჩება დასაქმების პრობლემა. ამ მხრივ შენარჩუნებულია სტაგნაციური მდგომარეობა. ეს განპირობებულია იმით, რომ ობიექტური მიზეზების გამო დროში გაიწეა სახელმწიფო და რეგიონული პროგრამების კორექტირება, შესაბამისი ტენდერების გამოცხადება. ეს პროცესი უკვე დამთავრებულია და უახლოეს მომავალში მოსალოდნელია დასაქმების მნიშვნელოვნად ზრდა;**

✓ **არ გააქტიურებულა მუშაობა შიდა ინვესტირების წახალისების მიმართულებით, მათზე არ გავრცელებულა ის უპირატესობები, რაც მინიჭებული აქვთ უცხოურ ინვესტირებს;**

✓ **არ დაწყებულა საქმიანობა საპენსიო დაზღვევისა და დეპოზიტების დაზღვევის საკანონმდებლო საკითხებზე;**

✓ **სუსტია ძალისხმევა ევროკავშირისა და აშშ-თან თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების გაფორმების მიმართულებით;**

✓ **არასაკმარისად მიდის მუშაობა შრომის ბაზ-**

რის რეგულირების, უმუშევრობის დონის შემცირების, დაუსაქმებელთა აღრიცხვის საინფორმაციო ბანკის შექმნის საკითხებზე;

✓ არ გააქტიურებულა საქმიანობა მიწების პასპორტიზაციის, მიწათსარგებლობის მარეგულირებელი ნორმების შემუშავებისა და კოოპერაციითა ხელშეწყობის საკითხებზე;

✓ არ დაზუსტებულა აქციზური საქონლის ნომენკლატურა, ფუფუნების საქონლზე არ დანესებული დაბეგვრის ახალი მექანიზმი;

✓ არ განხორციელებულა უხარისხო საქონლისა და დემპინგური ფასებისგან ადგილობრივი ბაზრის დაცვის ღონისძიებები და ა.შ. და ა. შ.

ამ ჩამონათვალის გაგრძელებას არა აქვს მიზნობრივი დატვირთვა, რადგან ნებისმიერი კვალიფიციური სპეციალისტისთვის (განსაკუთრებით პოლიტიკოსისა და ეკონომისტისთვის) ცხადია, რომ წინასწარჩვენო დაპირებების შესრულება ერთაშად შეუძლებელია. ოპოზიციის მხრიდან კი გამუდმებული პედალორება იმის შესახებ, რომ მთავრობა დანაპირებს არ ასრულებს, კიდევ უფრო აღრმავებს საზოგადოების დიდი ნაწილის აზრს მათი არაკონსტრუქციული ოპონირებისა და არადექვატური ქცევის შესახებ.

**და მაინც, ეკონომიკური კრიზისი
თუ ეკონომიკური შენელება?**

ამ ორი კატეგორიის კლასიკური შინაარსის გაგებას დიდი მნიშვნელობა აქვს იქიდან გამომდინარე, რომ გაცეს კვალიფიციური პასუხი დღევანდელი ოპოზიციის მიერ არჩევნების პორველი დღეებიდანვე აკვიატებულ რიტორიკას ქვეყანაში საბიუჯეტო კრიზისის და ზოგადად ეკონომიკური კრიზისის დაწყების შესახებ. ეკონომიკური მეცნიერებაში საკმაოდ მკაფიოდ არის განმარტებული კატეგორიები **“ეკონომიკური კრიზისი”, “რეცესია”, “დეპრესია”, “სტაგნაცია”, “შენელება”, “ვარდნა”** და ა. შ. განასხვავებენ აგრეთვე კრიზისის სახეებს სხვადასხვა კრიტერიუმებით (ფინანსური კრიზისი, საბანკო კრიზისი, სავალუტო კრიზისი, ინვესტიციური კრიზისი და ა. შ.).

ეკონომიკური კრიზისი, როგორც ნეგატიური მოვლენა განისაზღვრება არა ერთი რომელიმე მაჩვენებლით, არამედ მაჩვენებელთა სისტემით. კონკრეტულად ეკონომიკურ კრიზისი ნიშნავს ეკონომიკური მდგომარეობის გაუარესებას, რაც ვლინდება წარმოების მოცულობის შემცირებაში, ეკონომიკური კავშირების რღვევაში, ვალების სისტემატურ დაგროვებაში და მისი დაფარვის შეუძლებლობაში, საქონლისა და მომსახურების წარმოებასა და მოთხოვნას შორის წონასწორობის რღვევაში, მათ დეფიციტსა და ქარბნარმოებაში, საწარმოთა გაკოტრებაში, ფულად-საკრედიტო და სავალუტო ურთიერთობათა არამდგრადობაში, უმუშევრობის ზრდაში და საბოლოო ანგარიშში მოსახლეობის ცხოვრების დონის შემცირებაში. აღსანიშნავია, რომ ოქსფორდის ეკონომიკური ლექსიკონის მიხედვით, კრიზისი და ვარდნა გაიგივებულია ერთმანეთთან და ნიშნავს ეკონომიკური აქტივობის არანორმალური დაბალი დონისა და უმუშევ-

რობის არანორმალურად მაღალი დონის გრძელვადიან პერიოდში შენარჩუნებას¹.

ეკონომიკაში ნეგატიური პროცესების ამსახველი კატეგორიათა რიცხვს განეკუთვნება აგრეთვე **“სტაგნაცია”**, რომელიც ძირითადად გამოიყენება მაკროეკონომიკური პროცესების შეფასებაში. იგი ნიშნავს წარმოების მოცულობის შედარებით ზომიერ, არაკრიტიკულ ვარდნას, ან ეკონომიკური ზრდის ტემპების შენელებას. წარმოების ვარდნა ხასიათდება მთლიანი შიგა პროდუქტის ნულოვანი ზრდით (სტაგნაცია) ან მისი ვარდნით დროის გარკვეულ პერიოდში (მინიმუმ ნახევარი წლის განმავლობაში). რეცესიის დროს ადგილი აქვს ინდექსების ვარდნას ბირჟებზე. მისთვის დამახასიათებელია აგრეთვე ციკლური კრიზისების ნიშნები, როგორცაა მაგალითად, უმუშევრობის დონის ზრდა.

ეკონომიკაში ნეგატიური მდგომარეობის ამსახველი კატეგორიაა აგრეთვე **“სტაგნაცია”**, რომელიც ნიშნავს უძრაობას, გაჩერებას წარმოებაში, ვაჭრობაში და სხვა ეკონომიკურ საქმიანობაში. სტაგნაციის დროს გამოკვეთილად არა აქვს ადგილი არც ეკონომიკურ ზრდას და არც ვარდნას. იგი ხასიათდება წარმოებისა და ვაჭრობის ხანგრძლივი დროით მოდუნებით. მას თან ახლავს უმუშევართა რაოდენობის ზრდა, ხელფასებისა და ცხოვრების დონის შემცირება. მოკლედ რომ ვთქვათ, სტაგნაციის დროს ეკონომიკის ზრდა ნულოვანია, ხოლო მისი სტრუქტურა უცვლელია.

აღსანიშნავია, რომ ყველა ზემოხსენებული კატეგორიის გამოვლენას უნდა ჰქონდეს კანონზომიერების ხასიათი და იგი უნდა მოიცავდეს დროის გარკვეულ მონაკვეთს, მინიმუმ ნახევარ წელს მაინც.

ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასების კიდევ ერთი საყურადღებო კატეგორიაა **“ეკონომიკური შენელება”**, რომელიც თავისი შინაარსით განსხვავდება ზემოხსენებული კატეგორიებისაგან. იგი გულისხმობს რეტროსპექტივაში ჩამოყალიბებული ეკონომიკური ზრდის ტემპების შემცირებას, ანუ ეკონომიკური აქტივობის შენელებას, მოდუნებას. განსხვავებით რეცესიისგან, რომლის დროსაც აშკარად გამოკვეთილ ტენდენციას ღებულობს ეკონომიკური ზრდის ტემპების შემცირება, შენელების დროს ეკონომიკური ზრდის შემცირებას ტენდენციის სახე არ გააჩნია, რადგან დროის მოცემულ მონაკვეთში შემცირებას ცვლის ზრდა, და პირიქით, **ანუ შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკა იმყოფება ტურბულენტურ (სწრაფად ცვალებად) მდგომარეობაში**. პოსტსაარჩევნო პერიოდში, რომლის ტრენდი კანონზომიერების გამოსავლენად ძალიან მოკლეა, სწორედ ასეთი ეკონომიკური სიტუაცია იკვეთება.

პოსტსაარჩევნო პერიოდის ეკონომიკური მდგომარეობის ზემოთ მოყვანილი ოფიციალური სტატისტიკის ანალიზიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ **დღევანდელ პირობებში საქმე გვაქვს არა ეკონომიკურ კრიზისთან, ან რეცესიასთან და სტაგნაციასთან, არამედ ეკონომიკურ შენელებასთან**. მომენტალურ ეკონომიკურ ვარდნას ადგილი ჰქონდა მხოლოდ წინა წლის დეკემბერში და ისიც 2011 წლის მთლიანი შიგა პროდუქტის მოცულობასთან მიმართებაში. რაც

¹ БлэкДж. Экономика: Тольковый словарь: Англо-русский.- М.:ИНФРА-М, Издательство «Весь Мир», 2000. с.674.

შეეხება პოსტსაარჩევნო პერიოდში მაკროეკონომიკური ინდიკატორების დინამიკას, მათი მრუდი არ ჩამოსულა ნულს ქვემოთ და მეტ-ნაკლებად იცვლებიან თვეების მიხედვით, რაც მიგვანიშნებს ეკონომიკური აქტივობის შენელებაზე, მოდუნებაზე. ამავე დროს არ შეიძლება ამ მოვლენისადმი ზედაპირული და მსუბუქი მიდგომა, რად-

გან ეკონომიკური შენელების პროცესის გრძელვადიან პერიოდში განვლვამ და კანონზომიერების ჩამოყალიბებამ შეიძლება ეკონომიკა გადაიყვანოს შემდგომ უფრო მტკივნეულ რეჟიმში, როგორცაა რეცესია, სტაგნაცია და კრიზისი.

დასკვნა

საქართველოში ხელისუფლების გადაბარების პროცესი მტკივნეულად მიმდინარეობს. თითქმის 10-წლიანი გამოცდილების მქონე მმართველმა პარტიამ, რომელიც არჩევნების შედეგად უმცირესობაში აღმოჩნდა, ვერ უზრუნველყო სახელმწიფო ინტერესების წინა პლანზე დაყენება და არაკეთილსინდისიერი გზებით ცდილობდა და ცდილობს მოქმედი ხელისუფლების საქმიანობის დისკრედიტაციას. მეორე მხრივ, ახალ ხელისუფლებას არ აღმოაჩნდა საკმარისი სისწრაფე და გამბედაობა, გამოიჩინა ზედმეტი სიფრთხილე, რამაც გარკვეული ნეგატიური ფონი შექმნა ეკონომიკასა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

შეიძლება ითქვას, რომ პოლიტიკური კოჰაბიტაციის პროცესი არ შედგა. დაპირისპირებამ წინა და ახალ ხელისუფლებას შორის კიდევ უფრო მწვავე ხასიათი მიიღო და პოლიტიკურ ჩიხში შევიდა. პრეზიდენტის არჩევნებამდე (ოქტომბერი) ოპტიმისტური პროგნოზების გაკეთების საფუძველი არ არსებობს. ზოგადად შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ეკონომიკაზე პოლიტიკური დაპირისპირების ნეგატიური გავლენა კვლავაც ძალაში დარჩება. ჩვენი აზრით, შეიძლება საუბარი ეკონომიკური განვითარების ორი ჰიპოთეზურ სცენარზე. პირველი სცენარით დასაშვებია, რომ უახლოეს მომავალში საპრეზიდენტო არჩევნებთან დაკავშირებით კიდევ უფრო გამწვავდეს სახელისუფლებო და საზოგადოებრივი დაპირისპირება, რაც თავის მხრივ გაახანგრძლივებს უცხოური ინვესტიციების მოლოდინის რეჟიმში ყოფნას, შეამცირებს ბიზნეს აქტივობას და, შესაბამისად, გამოიწვევს ეკონომიკური ვარდნის გაღრმავებას. ამგვარი ჰიპოთეზის (დაშვება-ვარაუდის) პრაქტიკული რეალიზაცია იძლევა პასიური ანუ ინერციული ეკონომიკური პროგნოზის გაკეთების საშუალებას. ეს ნიშნავს, რომ უახლოეს მომავალში თანდათანობით გაღრმავდება მთლიანი შიგა პროდუქტის მოცულობის ზრდის შენელება, რაც თავის მხრივ ნეგატიურ გავლენას იქონიებს სხვა მაკროეკონომიკური ინდიკატორებზე. აღნიშნული სცენარით განვითარება ყველაზე ძლიერ დააზარალებს სახელმწიფო ბიუჯეტს და გამომდინარე აქედან შექმნის უარყოფით ეფექტებს საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში. ასეთ პესიმიტურ პროგნოზს დღევანდელი გადასახედიდან თეორიულად აქვს არსებობის უფლება, თუმცა მისი ხდომილების ალბათობა დამოკიდებულია იმაზე თუ როგორ განვითარდება ქვეყანაში პოლიტიკური პროცესები. ამ უკანასკნელის აკადემიური პროგნოზირება დღევანდელი გადასახედიდან შეუძლებელია.

მეორე სცენარი აქტიური ხასიათისაა და დაფუძნებულია გარკვეულ დაშვებებზე. კერძოდ, თუ უახლოეს მომავალში შედგება პოლიტიკური კოჰაბიტაცია და ორხელისუფლიანობა შეიცვლება მონოხელისუფლებით და, შესაბამისად, ქვეყანაში შეიქმნება უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისთვის მშვიდი და ხელსაყრელი გარემო, გაიზრდება უცხოური ინვესტიციების ნაკადი, რაც შექმნის ხელსაყრელ პირობებს ეკონომიკური ზრდისა და დასაქმების დონის ამაღლებისთვის, მაშინ მიმდინარე ნელს დაიწყება ეკონომიკური გააქტიურება და შესაძლებელი გახდება ეკონომიკური ზრდის მიახლოება დაგეგმილ მაჩვენებლებთან. ამ სცენარის ხდომილების ალბათობა ასევე დაბალია, რადგან, როგორც ჩანს, ოპოზიციის მხრიდან მთელი ძალისხმევა ორიენტირებულია თვითგადარჩენისკენ, რომლის მიღწევის საშუალებად მათი მხრიდან მიჩნეულია ახალი ხელისუფლების საქმიანობისთვის მაქსიმალურად ხელის შეშლა, რაც უთუოდ ნეგატიურ გავლენას მოახდენს ეკონომიკის ნორმალურ განვითარებაზე.

რამდენადაც ორივე სცენარით ეკონომიკურ განვითარებას თითქმის თანაბრად ალბათური ხასიათი გააჩნია, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მიმდინარე ნელს სერიოზულ წინსვლას არ ექნება ადგილი. არ არის გამორიცხული, ეკონომიკის ზოგიერთ სფეროებში სტაგნაციის, ან რეცესიის პროცესის დადგომა. მას შემდეგ, რაც პრეზიდენტის არჩევნებით დამთავრდება (?) ძველ და ახალ ხელისუფლებას შორის მწვავე დაპირისპირების პროცესი, შეიქმნება შედარებით ხელსაყრელი გარემო ეკონომიკის სტაბილიზაციისა და განვითარების დაჩქარებისთვის. თუმცა, ეკონომიკის ინერციული ბუნებიდან გამომდინარე მის სწრაფ, მყისიერ აღმავლობას არ უნდა ველოდოთ. ყველაზე ოპტიმალური ვარიანტით ეკონომიკური წინსვლა მოსალოდნელია მომავალი წლის მეორე ნახევრიდან!